

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

HET NIEUWE TAALBOEK.

TAAL-, STIJL- EN DICTEER-OEFENINGEN

VOOR DE VERSCHILLENDE KLASSEN DER VOLKSSCHOOL,

DOOR

M. J. KOENEN.

Deze methode bestaat uit 5 deeltjes; de nummers zijn 1, 2, 3, 4a en 4b.

VIERDE STUKJE. — TIENDE DRUK.

EERSTE GEDEELTE.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1895.

PB

22

P.B. 22

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 2905 3336

Digitized by Google

HET NIEUWE TAALBOEK.

TAAL-, STIJL- EN DICTEER-OEFENINGEN

VOOR DE VERSCHILLENDE KLASSEN DER VOLKSSCHOOL,

DOOR

M. J. KOENEN.

Deze methode bestaat uit 5 deeltjes; de nummers zijn 1, 2, 3, 4a en 4b.

VIERDE STUKJE. — TIENDE DRUK.

EERSTE GEDEELTE.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1895.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

VOORBERICHT.

De klacht is thans algemeen, dat vele leerlingen vrij slordig en onzuiver schrijven, slecht spellen en achteloos omspringen met het kleeft, waarin zij hunne gedachten steken.

Of, wien is 't onbekend, dat halfvolwassen knapen en meisjes nog de meest barbaarsche taalfouten schrijven in de hoogere klassen onzer scholen? Wie weet het niet, dat onze stads- en dorpskinderen, al kunnen ze mondeling heel aardig een enkel woordje invullen, of eene tegenstelling geven, later geen brief kunnen schrijven, vrij van grove fouten?

En aan wie, aan wat de schuld?

Wij gelooven door niemand van overdrijving beschuldigd te worden, als wij beweren: de schuld ligt in de eenzijdigheid der heerschende taal-methode. Van 't ééne uiterste verviel men in 't anderel

Als verstandige mannen dienen wij, onderwijzers, niet eenzijdig te werk te gaan. Wij moeten rekening houden met de eischen eener gezonde paedagogiek.

„De school voor 't leven” is het niet de leus van ieder onzer?

En daarom, wat eischt het maatschappelijk leven? Eischt het niet tweeërlei, n.l. het kennen en het kunnen?

Gewis, verstandontwikkeling door en in de taal blijve het streven, maar bovendien wordt het meer dan tijd, dat het kunnen, hier het schriftelijk zuiver uitdrukken der gedachte, tot zijn recht come.

Het „Nieuwe Taalboek” nu belichaamt zooveel mogelijk de leer: Het zuiver schrijven dient in onze scholen evenzeer onderwezen te worden als het stellen.

Maar geen schoolman begrijpe ons verkeerd.

Wij keeren niet terug tot de oude sleur, de ondervinding was ook onze leermeesteres. Dit Taalboek wil aan de gedachte, aan het begrip de eerste plaats inruimen, het wil leeren denken en stellen in de taal, maar *bovendien* wil het brengen tot zuiver schrijven.

Wij geven Taal-, Stijl- en Dicteroefeningen, wij geven geen doodend spraakleergebeuzel van den ouden stempel. Enkel wenschen wij het zuiver schrijven hand aan hand te doen gaan met het verstandelijk uitdrukken der gedachte.

De volzin bekleedt in dit Taalboek de eereplaats, en ook het woord, als drager en vertegenwoordiger van het begrip komt er tot zijn recht, maar zin en woord beide worden behandeld met het oog op het schriftelijk uitdrukken der gedachten.

En verder, als hulpmiddelen, die tot het gestelde doel voeren, als kundigheden, onontbeerlijk voor elken leerling, die ooit eene vreemde taal zal beoefenen, bevat het Nieuwe Taalboek regels en termen der spraakkunst. Maar nergens, op niet ééne plaats, worden de regels louter als regels gegeven zonder meer, overal wordt van het voorbeeld uitgegaan, en dwingt men den leerling

om zelf, d. i. langs heuristischen weg, den regel te vinden. Bovendien, het Taalboek geeft alleen het meest noodige, het allernoodzakelijkste van regels en termen, dus geen volledig, stelselmatig afgewerkte spraakkunst.

Bij het doorbladeren van dit boekje kan het den belangstellenden Lezer blijken, hoe wij onze taak hebben opgevat en afgewerkt. Geen onderwijzer mag langer vorderen, dat zijne leerlingen zuiver schrijven, als bij instinct. De geheele richting in het hedendaagsche onderwijs dringt tot het doen opsporen van het hoe, het wat en het waarom, en wij dienen dus ook te zorgen, dat het zuiver schrijven met bewustheid kan geschieden, dat de scholier zich rekenschap kan geven van zijne spelling en schrijfwijze.

Het uiterlijke kled van de schriftelijk uitgedrukte gedachte eischt eenige zorg van den kant des leerlings; laten wij hem dan van meet af aan doordringen van de waarheid, dat in den stijl ook een net kled het kenmerk is van beschaving en educatie.

Het „Nieuwe Taalboek” eindelijk is zoo beknopt mogelijk.

Het bestaat uit de nummers 1, 2, 3, 4a en 4b voor de volksschool, elk van 40, hoogstens 60 blz. omvang. Een vijfde en zesde deeltje zijn bestemd voor voortgezet en normaal-onderwijs, terwijl een Voorlooper, Aanschouwelijk Taalonderwijs geheeten, als Inleiding kan dienen.

Ten slotte een woord van dank aan den heer B. J. LIPS, het hoofd der Rijksleerschool alhier, voor menigen practischen wenk, voor enkele bijdragen en voor het nazien der drukproeven. Moge het blijken, dat het Nieuwe Taalboek om inhoud en strekking eene plaats verdient in onze Nederlandsche scholen.

MAASTRICHT, Januari 1881.

M. J. KOENEN.

VOOR DEN ACHTSTEN DRUK.

Ook deze achtste druk onderging weinig veranderingen. Ik kan zeggen, dat hij met de noodige zorg in gereedheid is gebracht. De eerste afdeeling, bevattende opgaven voor de lei of het schrijfboek heb ik laten vervallen, na het advies ingewonnen te hebben van meer dan één schoolman, op wiens practisch oordeel ik prijs stel. — De afdeelingen zijn daardoor van nummers veranderd, dit zal echter geen bezwaar zijn om dezen herdruk naast vorige te gebruiken.

Daar dit nummer de grens der methode uitmaakt, wat de Volksschool betreft, kan het zijn nut hebben, hier te wijzen op mijne *Kleine Nederlandsche Spraakkunst* (Groningen. J. B. Wolters, prijs f 0.50), een boekje voor de hoogste klasse der Volksschool, met eene reeks van practische oefeningen. Dit werkje bedoelt *herhaling, samenvatting*, niet het aanbrengen en ontwikkelen van allerlei taalbegrippen, deze toch dienen voorhanden te zijn als de vrucht van genoten aanschouwelijk taalonderwijs.

Als slot der methode kan deze *Kleine Spraakkunst* alzo dienen om de verworven kennis vast te leggen en voor vervliegen te vrijwaren.

MAASTRICHT, Maart 1891.

K.

VOOR DEN NEGENDEN EN DEN TIENDEN DRUK.

In deze herdrukken zijn enkele kleine wijzigingen aangebracht, echter niet zoo, of zij kunnen naast de vorige gebruikt worden.

MAASTRICHT, Dec. 1892 en Juli 1895.

K.

AFDEELING I.

1.

Vul aan en let op de vraag.

- Aan een schip zie ik (welke deelen?)
Aan eenen toren zie ik (welke deelen?)
Een muzikant blaast op. (welke instrumenten?)
Ik ken eenige veldbloemen, als: (welke?)
Ik ken eenige pot- of kweekbloemen, als: . . (welke?)
De landman werkt met (welke gereedschappen?)
De tuinman werkt met (welke gereedschappen?)
Vergeet de komma's niet.

2.

WOORDENKEUS.

Plaats een zelfstandig naamwoord bij deze tegenwoordige en verleden deelwoorden.

De kokende olie.	Het gekookte ei.
De breiende	Het gebreide
Het gesmede.	De smedende.
De gekamde	De kammende
De zagende	De gezaagde
De straffende	De gestrafte
De geknede	De knedende.
De gesnoeide	De snoeiende.
De leidende	De geleide
De plantende	De geplante

Plaats achter elke uitdrukking eene punt.

S P E L L I N G .

Schrijf bij deze zelfstandige naamw. het enkelvoud naast het meervoud. Onderstreep de dubbele **ee** en **oo** in elk meervoudig woord.

De schooven.	De stelen.	De scholen.
De beken.	De weken.	De goten.
De vleezen.	De vloerkleeden.	De noten.
De veeren.	De teenen.	De zoomen.
De neven.	De tronen.	De zonen.
De venen.	De kronen.	De poken.
De meezen.	De tonen.	De stoven.
De landstreken.	De knopen.	De droomen.

VOORBEELD. De schooven, de schoof.
De beken, de beek.

O E F E N I N G .

Te dicteeren. ¹⁾.

Deze boomen hangen vol noten. De zonen van onze ooms en tantes zijn onze neven. Welke dieren loopen op de teenen? De tonen der muziek streelen ons oor. Een jong vogeltje heeft nog geen veeren. Wanneer staan de korenschooven op de akkers? Een jaar heeft 52 weken. In de venen vindt men vele vennen of plassen. Het vleesch der patrijzen is smakelijk. Deze heeren eten drie vleezen bij het middagmaal. Vinken en meezen kwinkelen in onze bosschen. Duitschland heeft schoone landstreken.

¹⁾ Na het dicteeren kunnen de leerlingen in het boekje zien, waar zij fouten gemaakt hebben.

Schuimende beken stroomen er langs geurige weiden. Wat kosten deze vloerkleeden? Jongen, wees netjes op uwe kleeren!

4.

Te dicteeren.

De Nachtegaal.

De nachtegaal is niet mooi. Hij is een weinig grooter dan de musch en wat donkerder van kleur. Hij lust graag mieren, spinnen, vliegen en wormpjes. Zijn nestje bouwt hij in het kreupelhout van blaadjes, stroo en mos. Hij zoekt een eenzaam plekje, waar hij geen mensch of roofvogel te vreezen heeft. Des avonds in de maanden Mei en Juni verheft de nachtegaal zijne stem. Des daags zingt het mannetje niet veel. Het heeft dan voor het wijfje te zorgen, dat de eieren uitbroedt.

5.

HET HUIS.

Schrijf éénen zin over elk der volgende deelen van het huis:

de muren (m) — het dak — de stoep (v) — de ramen — de goot (v) — de gang (v) — de kamer (v) — de schoorsteen (m) — de keuken (v) — de zolder (m) — de kelder (m).

VOORBEELD. De muren worden door den metselaar van steen en kalk gemetseld.

6.

Schrijf in het meervoud:

De roos (v) verliest spoedig haren geur (m). De knaap gehoorzaamt aan zijne onderwijzers. De boer had zijn varken en zijnen os ver-

kocht. De vogel (m) vliegt met zijne vleugels, en de visch zwemt met zijne vinnen. De olifant (m) heeft veel kracht in zijne slurf (v). Ik had mijn boek en mijne lei vergeten. Het schip verliest in den storm weleens zijne masten. De soldaat strijdt onder zijn vaandel. De ooievaar (m) maakt zijn nest van takken. De zwaluw (v) bouwt haar nest van klei.

Onderstreep de bezittelijke bijv. n.w.

VOORBEELD. De rozen verliezen spoedig haren geur. De knapen...

7.

Vertel in kleine zinnen, wat gij weet van de **bij**.

VOORBEELD. De bij is een vlijtig dier. Zij vliegt in den zomer van bloem tot bloem

8.

WOORDSCHIKKING.

Antwoord in volledige zinnen.

1. Wat is een slijkerige weg?
2. Wat is een gedienschtig kind?
3. Wat is eene smakelijke spijs?
4. Wat is een hinderlijk geraas?
5. Wat is een onleesbaar schrift?
6. Wat is eene eetbare vrucht?
7. Wat is een spaarzaam kind?
8. Wat is een buigzame tak?

VOORBEELD. 1. Een slijkerige weg is een weg, die vol slijk of modder ligt.

Schrijf de werkwoorden der volgende zinnen in den verleden tijd. Zij staan alle in den tegenwoordigen tijd.

Wreede kinderen martelen en doodden de vliegen. De ooievaars klepperen zóó luid, dat men het van verre hoort. De wieden wieden, en de werksters werken. De voelieden leiden de ezels bij den toom. De lampen branden reeds, en de arbeiders rusten uit. De onderwijzers straffen en beloonen. De vogels bouwen hunne nesten en verzorgen en voeden hunne jongen. Die knapen verblijden hunne ouders door hunne vlijt. De klokken luiden, als ¹⁾ de Koningin verjaart. De tuinlieden poten en planten, harken en wieden. De slaggers leiden de koeien naar het slachthuis en slachten ze.

10

Schrijf de zinnen van de vorige les alle in het enkelvoud.

VOORBEELD. Een wreed kind martelt en doodt de vliegen. De ooievaar kleppert zóó luid, dat men het van verre hoort. De wiedster

Onderstreep telkens den uitgang van ieder werkwoord.

11.

Te dicteeren.

De Eik.

De eik is de koning van het woud. Hij breidt met kracht de zware takken uit; hij heft zijne kruin fier ten hemel. Zijne bladeren ruischen in den wind. In den herfst draagt hij duizenden

¹⁾ In den verleden tijd moet ge toen schrijven.

éikels, voorzien van kleine napjes. In zijne schaduw groeien allerlei boschbloempjes. Op de bladeren leven tal van wormpjes en insecten. De vogelen des hemels nestelen tusschen zijne twijgen.

12.

TEGENSTELLINGEN.

Vul aan met een tegenstellend zelfstandig naamwoord:

Uw neef is niet mijn vriend, maar

Wij zijn niet in den winter, maar

Deze man is geen dwerg, maar

In deze stad zijn weinig rijken en

Deze lieden hadden geen gebrek, maar

In deze woning heerscht geene droefheid, maar

Brave menschen leven niet in twist, maar

Dit kind verdient geene straf, maar

Onderstreep die zelfstandige naamw.

13.

WOORDENKEUS.

Vul aan, telkens met twee bijvoeglijke nw.

Het water der zee is zout en bitter.

Het licht der maan is

Het nest van den vink is

De kleuren van den regenboog zijn

Het lommer der boomen is

De lucht der bergen is

De oever der rivier is

De kleur der roos is

De takken van den eik zijn

De tonen eener viool zijn

14.

WOORDSCHIKKING.

Antwoord in zinnen.

1. Wanneer is eene plant zeldzaam?
2. Wanneer is een geneesmiddel heilzaam?
3. Wanneer is eene woning onderaardsch?
4. Wanneer is een dier kwaadaardig?
5. Wanneer is eene ziekte besmettelijk?
6. Wanneer is eene onderneming gevaarlijk?
7. Wanneer is de oogst overvloedig?
8. Wanneer is een blad hartvormig?

VOORBEELD. Eene plant is zeldzaam, als zij weinig wordt gevonden.

15.

SPELLING.

Schrijf naast deze zelfstandige naamwoorden het enkelvoud.

De struisen.	De leeuweriken.	De reeën.
De gemzen.	De kieviten.	De knieën.
De boomen.	De adressen.	De melodieën.
De toomen.	De servetten.	De profeten.
De fabrieken.	De serviezen.	De kometen.
De perziken.	De zeeën.	De juweelen.
De houweelen.	De kameelen.	De kasteelen.

VOORBEELD. De struisen, de struis.

De gemzen, de gems.

OEFENING.

Te dicteeren.

Leeuweriken en spreeuwen zijn zangvogels. Haviken en valken zijn roofvogels. Perziken en abrikozen zijn steenvruchten. In deze fabrieken maakt men porselein en aardewerk. Weet gij soms, wat kometen zijn? En wat zijn planeten? De brievenbesteller las met luider stem de adressen der brieven. De kievit is een moerasvogel. De eieren der kieviten zijn lekker. Diamanten en andere edelsteenen heeten juweelen. Gemzen en reeën zijn herten. Deze kasteelen liggen elk op eene rots. Met houweelen hakte men den grond los. Er zijn vijf groote wereldzeeën. Deze kinderen zingen schoone melodieën. Waar leven de struisen? En waar vindt men de sponsen?

16.

Van wien komt het?

Het geblaf, het gekraai, het gekir, het gekwaak, het gegons, het gebalk, het gehuil, het gekweel, het gekras; het gefluister, het geschrei, het gelach, het gejuich, het gemor, het gepraat, het gezang, het gewezen, het gekibbel.

VOORBEELD. Het geblaf komt van den hond.

.
Het gefluister komt van hem, die fluistert.

17.

Antwoord in volledige zinnen.

1. Waarvan bakt men brood?
2. Waarvan weeft men linnen?
3. Waarvan breidt men kousen?

4. Waarvan weeft men laken?
5. Waarvan looit men leder?
6. Waarvan perst men wijn?
7. Waarvan brouwt men bier?
8. Waarvan vlecht men manden?
9. Waarvan spint men zijde?
10. Waarvan trapt men turf?
11. Van welk dier komt het balein?
12. Waarvan slaat men touw?
13. Van welk dier komt het ivoor?
14. Waarvan spint men katoen?
15. Waarvan smeedt men hoefijzers?
16. Waarvan zaagt men planken?

VOORBEELD. 1. Van rogge en van tarwe bakt men brood.

18.

Te dicteeren.

De Wolven. •

Een boer in Rusland reisde des avonds in eene slede naar zijne hoeve. De weg slingerde door een dicht en zeer donker woud. De hemel was duister, en de sneeuw warrelde hem in de oogen. Daar hoorde hij eensklaps een akelig gehuil. De paarden spitsten de ooren. Zij versnelden den draf. Het was het gehuil van eenen wolf! De boer drijft de paarden aan. Een tweede wolf laat zich hooren, een derde, een vierde volgt. Een groote troep uitgehongerde wolven achtervolgt de slede. Eén der paarden struikelt over eenen wortelstronk. De wolven vallen nu op de paarden aan. En ook de boer wordt het slachtoffer van hunne vraatzucht.

SPELLING.

Schrijf het meervoud van deze zelfstandige nw.:

De school.	Het slot.	Het hol.
De droom.	De sloot.	De stroom.
De zee.	De knop.	De stoof.
De havik.	De knoop.	De zoon.
De leeuwerik.	Het vleesch.	De mees.
De roos.	Het bosch.	De veer.
De noot.	De hof.	De gems.
Het kasteel.	Het tooneel.	De juweel.

VOORBEELD. De scholen, de droomen, de zeeën,

Ziehier nog eene oefening over de VERKLEINWOORDEN.

De duif	— het duifje	— de duifjes.
Die bij	— dat bijtje	— die bijtjes.
Deze worm	— dit wormpje	— deze wormpjes.
Het lam	— het lammetje	— de lammertjes.

Ga aldus voort met de volgende zelfst. nw.:

De koe, die zee, deze kraai, het veulen, die lei, die appel; — dit raam, haar arm, uw boom, uw riem; — die bal, het spel, die man, deze brug, deze tor; — het blad, het ei, het kind; — het vat, het schip; deze meid.

AFDEELING II.

Zinsoptleding.

1.

ONDERWERP EN GEZEGDE.

1. Gij kunt reeds oordeelen, denken. Dat oordeelen of denken, heeft plaats in uw binnenste, in uwe ziel. Ook kunt gij een ander doen weten, wat ge gedacht hebt. Gij hebt dan woorden noodig.

Als gij eenen bal, den inkt, of het krijt ziet, DENKT gij: De bal is rond, de inkt is zwart, het krijt is wit. En als gij nu deze gedachten in woorden NEERSCHRIJFT, of in woorden ZEGT, hebt gij zinnen.

Een **zin** is een oordeel of eene gedachte, in woorden uitgedrukt.

2. In elk van deze zinnen:

1. De vink is een vogel,
2. De vink is vlug,
3. De vink slaat,

wordt gesproken van »de **vink**.” De vink is nu het **onderwerp** in elken zin.

Van »de vink” wordt in elken zin iets verteld of gezegd; dat heet het **gezegde**.

In zin 1 noemt men: is een vogel, in zin 2: is vlug, en in zin 3 het woord slaat het gezegde.

Aldus:

- a. datgene, waarover gesproken wordt, heet het ONDERWERP.
- b. datgene, wat van het onderwerp gezegd wordt, heet het GEZEGDE.

De namen onderwerp en gezegde zijn niet willekeurig, of bij toeval gegeven aan de beide leden van eenen zin. De benaming onderwerp komt in de spreektaal veelvuldig voor. Zoo vraagt men: Wat is het onderwerp van het gesprek, het onderwerp van den brief, het onderwerp van de redevoering? enz. Ook het woord gezegde kunt ge u zelven duidelijk maken. Datgene, wat er gezegd is, heet het gezegde. Wat is nu het gekochte, het gelezene, het gevondene, het gevraagde, het geschrevene? enz.

3. **Ontleding.**
1. De vink	Onderwerp.
is een vogel	Gezegde.
2. De vink	Onderwerp.
is vlug	Gezegde.
3. De vink	Onderwerp.
slaat	Gezegde.

Elk van deze zinnen bevat dus twee leden: een onderwerp en een gezegde. Als wij die leden van elkaar los maken, als wij elk lid aanwijzen en benoemen, dan **ont-leden** wij den zin.

Een horlogemakersleerling, die later een baas in zijn vak wil zijn, ontleedt onder toezicht van zijnen patroon allerlei uurwerken. Gedurig maakt hij de stukken, de leden van een horloge of eene klok, als: de kast, de wijzers, de wijzerplaat, de raderen, spilletjes, veeren enz. los uit het uurwerk. Hij beschouwt ze elk afzonderlijk, zet de leden weer in elkaar en ziet, hoe ze in elkaar grijpen. Zoo komt hij tot eene grondige kennis van het geheel.

Hoe geraakt de pianomaker, de timmerman, de schrijnwerker, enz. tot de kennis ook van het inwendige van eene piano, van eene kast, van eenen schrijflessenaar? Wel, door in den leertijd goed te zien, hoe de leden van al die dingen vervaardigd en hoe ze in elkaar gezet worden, hoe elk lid van dienst is in het geheel, m. a. w. door te letten op het samenstellen, en ook op het ontleden der dingen.

Ontleden doet alzoo zien: 1°. hoe de leden van eenig voorwerp elk afzonderlijk zijn, 2°. hoe ze bij elkander passen, 3°. hoe ze samen tot één geheel verbonden zijn.

Ziedaar ook het doel van het ontleden van zinnen in de taal.

OPGAVE.

Ontleed deze zinnen mondeling, dat wil zeggen: **Noem** het onderwerp en het gezegde.

a. Het gras is groen. De lucht is frisch. Het vogeltje is gevangen. De haas werd geschoten. De klok is een uurwerk. De slak heeft gekropen. De pen is spits.

b. Loopt het paard? Kruipt de rups? Is de haan een vogel? Is de snoek een visch? Is het bier bruin? Was de roos verdord? Is de vos gevangen? Is de haas geschoten?

c. Een appel is niet vierkant. Een voetpad is niet breed. Eene druif is niet rood. Een nachtegaal is niet mooi. Een papegaai zingt niet. Eene gans vliegt niet. Een varken is niet zindelijk. Eene lelie riekt niet. Een walvisch is geen visch. Eene vleermuis is geen vogel. Boekweit is geen graan.

2.

GEZEGDE EN ONDERWERP.

1. De vink is een vogel **hij** is een vogel.
2. De vink is vlug. **hij** is vlug.
3. De vink slaat **hij** slaat.
4. De vink wordt gevangen . . . **hij** wordt gevangen.

In zin 1 wordt van den vink gezegd: **wat** hij is.

In zin 2 » » » » » **hoe** hij is.

In zin 3 » » » » » **wat** hij **doet**.

In zin 4 » » » » » **wat** hij **lijdt** of ondergaat.

OPMERKING. Zooals ge ziet, komt in elk der zinnen een vervoegd werkwoord voor. Noem in de vorige opgave van elken zin het vervoegde werkwoord.

OPGAVE.

1. Schrijf 12 zinnen in 't enkel- en meervoud over dieren en planten en zeg, **wat** ze zijn, aldus:

De gans is een zwemvogel. De ganzen zijn zwemvogels.

2. Schrijf evenzoo 12 zinnen over huismeubelen en zeg, **hoe** ze zijn:

Deze tafel is vierkant. Deze tafels zijn vierkant.

3. Schrijf nog 6 zinnen in 't enkel- en meervoud over ambachtslieden en zeg, wat ze **doen**, aldus:

De wever weeft. De wevers weven.

4. Schrijf 6 zinnen in 't enkelvoud en meervoud over spijzen en dranken en zeg, wat ze ondergaan:

De groente wordt gekookt. De groenten worden gekookt.

LET WEL: Ge dient in elk uwer zinnen het geheele gezegde te onderstrepen.

OPMERKING. Vóór een zelfstandig naamwoord, dat onderwerp is, schrijft men nooit de woordjes: **den**, **eenen**, **mijnen**, **uwen**, **zijnen**, **haren**, **onzen**, **hunnen**.

a. Men zegt ook wel: De vorm van het onderwerp is eerste naamval.

In den zin: De vink is een vogel, vindt ge in het gezegde het zelfstandig naamwoord, een vogel.

b. Ook het zelfst. nw., dat een deel van het gezegde is, staat in den eersten naamval. Men mag dus niet zeggen: De vink is eenen vogel.

3.

TOEPASSING.

1. Schrijf zinnen, waarin de volgende **onderwerpen** voorkomen. Stel ook eenige vragen.

de roos, mijn inktpot, de olifant, het kanaal, uw hond, zijne kast, haar schoen, ons huis, onze tuin, hunne paraplu.

VOORBEELD. De roos is fraai en geurig.

Is mijn inktpot rond en fijn?

Plaats telkens boven het onderwerp het cijfer 1 (=1e naamval).

2. Schrijf zinnen, waarin de volgende zelfst. nw. telkens als deel van het **gezegde** voorkomen. Bezig ook het woordje NIET of GEEN.

mijn vriend, een roofdier, een zangvogel, eene brandstof, een uurwerk, eene vrucht, een visch, een boom, een schip.

VOORBEELD. Jan is mijn vriend.

Is de vos geen roofdier?

Plaats telkens boven onderwerp en gezegde het cijfer 1 (= 1e naamval).

4.

Schrijf deze zinnen zonder ééne fout op de lei:

Den appel (m) is lekker. Hein is uwen vriend. Is den leeuw verscheurend? Balkt den ezel (m)? Is den snoek (m) een roofvisch (m)? Is mijn broeder uwen vriend? Mijnen oom is op reis. Ik ben eenen leerling. Den knol is eenen wortel (m). De zwaan is eenen vogel (m). Mijnen neef is zijnen makker. Water is eenen drank (m). Hunnen hond blaft. Onzen knecht roept. Uwen onderwijzer spreekt.

Onderstreep de onderwerpen.

VOORBEELD. De appel is lekker. Hein is uw vriend. Is

5.

Ontleed de volgende zinnen mondeling:

De koe wordt geslacht. Wordt het paard beslagen? De appels wor-

den geplukt. Is de turf eene delfstof? Brood is spijs. Is de ezel een lastdier? Diamant is geen metaal. Eene stoomboot is een schip. Piet wordt mijn vriend. Is de zaag blank? Het buskruit is fijn. Het zink is een metaal. Eikenhout is duurzaam. De regen klettert. Het wiel snort. De madeliefjes geuren niet. Bloeien de rozen?

VOORBEELD. De koe Onderwerp.
wordt geslacht . . . Gezegde.

OPGAVE. Onderstreep van elken zin het vervoegde werkwoord.

6.

1. Bezig als onderwerpen in kleine zinnen de volgende zelfst. n.w., en vraag dan telkens: 1°. wat het onderwerp doet, 2°. wat het onderwerp lijdt.

De os, het kind, de hond, het paard, de vleermuis, de tijger, de appel, de groente, de boom, het koren, de visch, de bloem.

VOORBEELD. Trekt de os?
Wordt de os geslacht?

2. Onderstreep in elken zin het onderwerp.

7.

S P E L L I N G.

a. Te dicteeren.

De veeren der ganzen zijn zacht. Wij zullen kersen en morellen kopen. De musschen vangen rupsen en wormpjes. De smeden maken kachels en haarden. In dezen winkel verkoopt men allerlei vleezen. Zeevisschen zijn grooter dan riviervisschen. Deze flesschen zijn van groen glas. Schelvvisschen en kabeljauwen, tarbotten en schollen zijn zeevisschen. Die graven bezitten fraaie kasteelen. De soldaten stonden in vier gelederen. De liederen der jagers klonken door de bosschen. Het vleesch van patrijzen

en snippen, van duiven en lijsters is lekker. De paden der bosschen zijn smal. De padden zijn trage dieren. De haviken maken jacht op leeuweriken. Abrikozen en perziken zijn heerlijke vruchten.

b. Te dicteeren.

DES MORGENS.

Op eenen zomermorgen, heel vroeg, doe ik eene wandeling door de straten eener groote stad. Alles zwijgt, alles slaapt. Achter sommige venstergordijnen brandt een nachtlichtje. Misschien lijdt daar een zieke hevige smarten. Nu werpt de zon hare stralen in de eenzame straat. Marktwagens hoort men rollen, en de voerlieden klappen met de zweep. Slaapdronken meiden en knechten openen hier en daar deuren en vensters. De werklieden spoeden zich naar hunne karwei. De schoorsteenvegersjongen belt zachtjes aan eene deur. Op de markt is reeds drukte. Nog een uur, en de geheele stad zal ontwaakt zijn!

8.

DE HOOFDTIJDEN.

1. Uw boom bloeit.	Uwe boomen bloeien.
2. Onze boom bloeide.	Onze boomen bloeiden.
3. Zijn boom zal bloeien.	Zijne boomen zullen bloeien.

Wat leert ge uit deze voorbeelden?

- a. Het Onderwerp kan enkelvoudig of wel meervoudig zijn.
 b. Het Gezegde kan staan in den tegenwoordigen, in den verleden, of in den toekomstigen tijd.

OPMERKING. 1. Als ik zeg: De boom bloeit, dan geschiedt het bloeien nu; dan bloeit de boom op hetzelfde oogenblik, dat ik spreek, dus in den tegenwoordigen tijd.

2. Zeg ik: De boom bloeide, dan is het bloeien reeds voorbij of verleden op het oogenblik, dat ik het zeg.

3. Zeg ik: De boom zal bloeien, dan moet het bloeien nog gebeuren, of zal het bloeien geschieden in eenen tijd, die nog komen moet, in eenen komenden tijd, in den toekomenden tijd.

De tegenwoordige, de verleden en de toekomende tijd heeten de **hoofdtijden** van 't gezegde of van 't vervoegde werkwoord.

OPGAVE.

Schrijf 16 zinnen, waarin het gezegde, of het vervoegde werkwoord, in de drie hoofdtijden voorkomt.

Ziehier de werkwoorden: leeren, wandelen, spelen, luisteren, verdorren, werken, dansen, lachen, rooken, krabben, schrobben, branden, plukken, antwoorden, groeten, rusten.

VOORBEELD. 1. De knaap leert. Het meisje leerde. De kinderen zullen leeren.

2. De heer wandelt. De dame

Onderstreep in elk uwer zinnen het vervoegde werkwoord.

9.

BEPALINGEN.

(Bij het Onderwerp).

Bij het lezen van de zinnen: De hals is lang, de snavel is plat, de hoef is rond, de pitten zijn zwart, de steenen zijn klein, is men niet tevreden. Er dient beter en duidelijker gezegd te worden, welke hals lang is, of van welk dier de hals lang is. Evenzoo wil men gaarne nog iets weten van: de snavel, de hoef, de pitten, de steenen. Er dient bijv. te staan:

1. De hals des zwaans is lang.
2. De snavel der gans is plat.

3. De hoef des paards is rond.
4. De pitten dezer appels zijn zwart.
5. De steenen uwer kersen zijn klein.
6. De torens hunner kasteelen zijn hoog.

Bij het onderwerp van elken zin is nu een zelfst. nw. gevoegd tot bepaling. Deze bepaling staat telkens in den 2^{en} naamval.

Een leergierige jongen zal weer vragen: „Hoe komt men aan het woord bepaling, en wat beteekent het?” Ziehier een paar voorbeelden ter opheldering.

Op onze markt is eene ruimte door palen afgezet; die ruimte is ompaald of bepaald. Een ieder ziet dadelijk, dat die ompaalde of bepaalde ruimte, de eigenlijke standplaats is van 't vee. Die om- of bepaling wijst dus juist en duidelijk aan, waar de veemarkt is.

De weide van zekeren landbouwer ligt in eene uitgestrekte grasvlakte. „Zie”, zei hij laatst tot mij, „die om- of bepaalde weide behoort mij.” En aan die ompaling of bepaling herken ik nu dadelijk, zelfs in de verte, zijne weide.

Eene om- of bepaling bakent dus eene vlakte zuiver af, zondert ze zichtbaar af van andere vlakten.

Zoo is 't ook in de taal. Elke bepaling in eenen zin dient om eenig lid van den zin duidelijk te omschrijven, de beteekenis er van te begrenzen; om duidelijk en juist aan te wijzen, wat men bedoelt. Zeg ik: De haan draait, dan weet niemand goed, welken haan ik bedoel; wel, als ik zeg: De haan des torens draait.

OPGAVE.

1. Schrijf 15 zinnen, waarin eene bepaling in den tweeden naamval bij het onderwerp voorkomt.

- VOORBEELD. 1. De melk der koe is lekker.
2. De takken des eikebooms zijn dik.

2. Ontleed schriftelijk 5 uwer zinnen.

- VOORBEELD. De melk Onderwerp van: is lekker.
der koe. Bepaling bij: de melk.
is lekker Gezegde van: de melk.

10.

BEPALINGEN BIJ HET ZELFST. NW. ALS GEZEGDE.

Als het gezegde een zelfstandig nw. bevat, kan er ook eene bepaling in den tweeden naamval bij voorkomen.

1. De egel is de vriend des landmans.
2. De kat is de schrik der muizen.
3. Het fret is de vijand der konijnen.

OPGAVE.

1. Ga verder, en schrijf 12 dergelijke zinnen.
2. Ontleed. 4 uwer zinnen schriftelijk.

VOORBEELD. De egel Onderwerp van: is de
vriend.
is de vriend. Gezegde van: de egel.
des landmans. Bepaling bij: de vriend.

11.

ANDERE BEPALINGEN BIJ HET ONDERWERP.

1. De sterren **aan** het uitspansel schitteren.
2. Het haantje **op** den toren draait.
3. De visschen **in** het water zijn dartel.
4. De brug **over** de rivier is breed.
5. Het pad **door** den tuin is smal.
6. Een tuin **achter** het huis is aangenaam.

In elk dezer zinnen vindt gij eene bepaling gevoegd bij het onderwerp. Gij zult die bepalingen wel eens noemen.

Elke bepaling bestaat hier uit een zelfstandig nw. met een lidwoord; zij wordt aan het bepaalde woord verbonden door een klein woordje, nl. door: aan, op, in, over, door en achter. Deze kleine woordjes, die de bepaling voorafgaan, heeten **voorzetfels**.

OPGAVE.

1. Schrijf 15 kleine zinnen, waarin eene bepaling met een voorzetsel bij het onderwerp staat.

VOORBEELD. 1. Een lepel met gebroken steel is onbruikbaar.

OPMERKING. Ziehier eenige voorzetsels: aan, op, in, over, door, achter, zonder, uit, bij, voor, na, om, te, buiten, binnen, boven, beneden, jegens.

2. Ontleed de 6 bovenstaande zinnen schriftelijk.

VOORBEELD.

De sterren. Onderwerp van: schitteren.

aan het uitspansel. Bepaling bij: de sterren.

schitteren Gezegde van: de sterren.

12.

BEPALINGEN BIJ HET WERKWOORD ALS GEZEGDE.

Is het gezegde een werkwoord, dan kan het vele soorten van bepalingen bij zich hebben.

- a. De Maas *ontspringt* in Frankrijk (waar?)
De Maas *stroomt* naar Nederland (waarheen?)
- b. Het koren *rijpt* in den zomer (wanneer?)
Eene eeuw *duurt* honderd jaar (hoelang?)
- c. Het water *verdamp*t door de warmte. (waardoor?)
Het water *beviest* door de koude. (waardoor?)

In de zinnen onder a. vindt ge bij het vervoegde werkwoord eene bepaling van de plaats; in die onder b. eene bepaling van den tijd, en in die onder c. eene bepaling van de oorzaak.

Het water der zee is de woonplaats der zeedieren.

Om 12 uur vertrekt deze trein naar Amsterdam.

De Bataven kwamen 100 jaar v. C. in ons land.

De bloemen zijn verdord door de hitte.

VRAAG. Kunt gij deze zinnen ook ontleden? En kunt gij de verschillende bepalingen benoemen in de drie laatste zinnen?

OPGAVE.

Schrijf een tiental zinnen, waarin telkens twee of meer bepalingen voorkomen.

VOORBEELD. Het haantje op den toren draait door den wind.

Onderstreep de bepalingen.

14.

SPELLING.

a. Te dicteeren.

Olifanten en kameelen zijn sterke dieren. De zwaluwen voeden zich met allerlei insecten. De kronen dezer beukeboomen zijn zeer fraai. Beren en wolven, panters en hyena's zijn verscheurende dieren. De pooten dezer tafels zijn kunstig gedraaid. De steenen der perziken zijn zeer hard. Amandels zijn bitter, en citroenen zijn zuur. In deze dozen vindt gij eenige lekkere abrikozen. Frambozen en aardbeien zijn heerlijke vleeschvruchten. Wanneer staat de akker vol korenschooven? Zwaluwen, ooievaars en koekoeken zijn trekvogels. De kopien behooren tot het hoornvee of tot de runderen. De trompetten der muzikanten zijn van blank koper.

De Vos.

b. Te dicteeren.

Diep in het bosch staat het huis des jagers. Het is winter, en eene dikke sneeuwlaag bedekt den grond. De dieren in het

woud lijden honger en koude. Nu waagt zich de vos dicht bij de jagerswoning. Hij weet, dat de jager kippen houdt. Hij heeft gezien, dat er duiven op het dak zaten. Hij watertandt naar een lekker hapje. Voorzichtig sluipt hij in de nabijheid van het huis. Maar de jachthond heeft hem bespeurd. Deze begint te blaffen, zeer luid en boos. Reintje siddert er van. Even stil, als hij gekomen is, trekt hij weer af. Zijne ledige maag doet hem echter pijn. Nu zal hij op de konijnevangst gaan. Maar de konijnen zitten diep in de holen.

15.

HET LIJDEND VOORWERP.

Als iemand tot u zegt: De timmerman maakt, dan zijt gij niet tevreden. Gij wilt gaarne weten, wat, welk voorwerp hij maakt of vervaardigt.

De timmerman maakt eene deur (wat?)

Bij 't ontleden heet »eene deur» nu ook het voorwerp van den zin.

Aldus: Datgene, wat gemaakt wordt, heet het voorwerp.

Ontleding. De meubelmaker maakt eenen stoel (wat?)

De meubelmaker Onderwerp van: maakt.

maakt Gezegde van: de meubelmaker.

eenen stoel Voorwerp bij: maakt.

OPMERKING. In dezen zin staat niet: een stoel, maar eenen stoel. Het voorwerp van den volzin staat in den vierden naamval. Het antwoordt op de vraag: Wat (welk voorwerp) maakt men?

OPGAVE.

1. Schrijf zinnen over de volgende personen en zeg, wat zij maken: de smid, de metselaar, de linnenwever,

de loodgieter, de spinster, de kleermaker, de bakker, de breister, de schrijnwerker, de koperslager, de touwslager, de slootgraver, de glasblazer.

VOORBEELD. 1. De smid vervaardigt eene kachel (wat?)

Onderstreep telkens het voorwerp van den zin.

VERVOLG. Het voorwerp van den zin is echter niet enkel het voortbrengsel der werking. Dit blijkt uit zinnen, als:

1. De tuinman snoeit den boom (wat?)

2. De slager slacht den os (wat?)

3. Het kind plukt eenen appel (wat?)

Het **voorwerp**: den boom, den os, eenen appel ondergaat of lijdt hier de werking, door het onderwerp verricht, namelijk het snoeien, het slachten, het plukken.

2. Schrijf nu 15 zinnen met een voorwerp, dat de werking lijdt of ondergaat.

VOORBEELD. 1. De vader straft den knaap.

2. De vrouw schilt eenen knol.

Onderstreep telkens het lijdend voorwerp van den zin.

OPMERKING. Ter onderscheiding van andere bepalingen, die ook den naam voorwerp dragen, noemt men deze voorwerpen wellijdend voorwerp. Het lijdend voorwerp noemt het voortbrengsel en in den regel de zelfstandigheid, die lijdelijk bij de werking, door het onderwerp verricht, is betrokken.

16.

HET BELANGHEBBEND VOORWERP.

Bij het hooren van den zin: Ik wijs den weg, is men nieuwsgierig om te weten, aan welken man, of aan wien, aan welke vrouw, of aan wie, de weg gewezen wordt.

1. Ik wijs den vreemdeling den weg (aan wien?)

2. Ik wijs de dame den weg (aan wie?)

3. Ik wijs den vreemdelingen den weg. . . . (aan wie?)
4. Ik wijs den dames den weg (aan wie?)
5. Ik wijs het kind den weg (aan wie?)
6. Ik wijs den kinderen den weg. (aan wie?)

De verschillende, hier bij het gezegde gevoegde, bepalingen in het enkel- en meervoud, antwoorden op de vraag: **aan** wien, **aan** wie, en staan in den **derden** naamval.

Deze bepaling in den **derden** naamval wijst in den regel eenen mensch, eenen persoon **aan**, die belang heeft bij de werking. Zij heet daarom belanghebbend voorwerp, ter onderscheiding van het voorwerp in den vierden naamval, het lijdend voorwerp.

Ontleding. Ik wijs den vreemdeling den weg.

Ik Onderwerp van: wijs.

wijs. Gezegde van: ik.

den vreemdeling Belanghebb. voorwerp bij: wijs.

den weg Lijdend voorwerp bij: wijs.

OPG A V E.

1. Bezig de volgende werkwoorden elk in eenen zin, zóó, dat er een belanghebbend en een lijdend voorwerp als bepalingen bij voorkomen:

leenen, schenken, beloven, zenden, geven, ontnemen, vertellen, brengen, ontrooven, bereiden, aanbieden, weigeren, verhalen, kopen, melden, klagen.

VOORBEELD. Jan leent ³ zijnen vriend ⁴ een boek.

Plaats het cijfer 3 boven het voorwerp, dat in den 3en nvl. staat, en het cijfer 4 boven het voorwerp in den 4en naamval.

2. Ontleed uwe zes eerste zinnen schriftelijk.

VOORBEELD. Jan Onderwerp van: leent.

leent Gezegde van: Jan.

zijnen vriend Belanghebb. voorwerp bij: leent.

een boek Lijdend voorwerp bij: leent.

WOORDSCHIKKING.

De verschillende leden van eenen volzin hebben niet altijd eene vaste plaats; dat is u reeds in de vorige lessen duidelijk geworden. Al naar 't noodig is, kan men die leden op verschillende wijzen schikken. Men plaatst in den regel het lid, waarop men de aandacht wil vestigen, vooraan of wel vóór een ander, dat men minder belangrijk acht. De plaatsing van de woorden of van de leden in eenen volzin heet **woordschikking**.

VOORBEELDEN. a) De raaf is een vogel.

Een vogel is de raaf.

Is de raaf een vogel?

b) De tuinman kapt den boom met eene bijl om.

Den boom kapt de tuinman met eene bijl om.

Met eene bijl kapt de tuinman den boom om.

Kapt de tuinman met eene bijl den boom om?

OPGAVE.

Rangschik de leden van de volgende volzinnen op verschillende wijzen.

1. De Ruyter was een zeeheld.
2. Ons vaderland heet Nederland.
3. De haan kraait des morgens.
4. De soldaten verdronken in den stroom.
5. De maan ontvangt haar licht van de zon.
6. De ooievaars vertrekken in den herfst naar warme landen.

ONTLEDING.

Ontleed schriftelijk deze zinnen:

1. In den top des booms zit een kraaiennest.
2. De schapen loopen des daags op de heide.
3. De boerin droeg eenen korf met appelen op het hoofd.
4. Is het water de woonplaats der visschen?
5. De koning schonk den gevangene geene genade.
6. Was de beukeboom in den zomer de vergaderplaats der schooljeugd?

VOORBEELD.

In den top	Plaatsbepaling bij: zit.
des booms	Bepaling bij: den top.
zit	Gezegde van: een kraaiennest.
een kraaiennest.	Onderwerp van: zit.

AFDEELING III.

1.

Gij kent de groote landen van Europa. Schrijf nu in volledige zinnen op, hoe de menschen heeten, die uit elk van deze landen afkomstig zijn, aldus:

- Een man uit België heet een Belg.
 Een man uit Duitschland heet een Duitscher.
 Een man uit Frankrijk
 Een man uit Spanje
 Een man uit Portugal.
 Een man uit Engeland
 Een man uit Schotland.
 Een man uit Ierland.

Een man uit Denemarken
 Een man uit Zweden
 Een man uit Noorwegen
 Een man uit Rusland
 Een man uit Pruisen
 Een man uit Polen
 Een man uit Hongarije
 Een man uit Turkije
 Een man uit Griekenland
 Een man uit Italië

Schrijf daarna het meervoud dezer volksnamen op.

VOORBEELD. De Belg — de Belgen.
 De Duitscher — de Duitschers.
 De Franschman — de Franschen.

2.

WOORDSCHIKKING.

1. Uit den langen schoorsteen der fabriek stijgen zwarte rookpluimen naar omhoog.

Begin dezen volzin op de volgende wijzen:

Zwarte rookpluimen

Naar omhoog

Stijgen ?

2. Hein, de stoker, werpt binnen het ketelhuis nieuwe kolen in den fellen gloed.

Begin dezen volzin aldus:

Binnen het ketelhuis

Nieuwe kolen

Werpt ?

In den gloed

Te dicteeren.

De Oogst.

Roodgekleurde appels prijken aan de boomen. Heerlijke peren lachen u tegen. Sappige druiven glinsteren in de zon. De notenboomen strooien de ontbolsterde noten op het tuinpad. Knapen en meisjes rapen ze gretig op. Op het veld rooit men aardappels. De boer rijdt met zijn tweespan naar den akker. Zware zakken met aardappels laadt hij op den wagen. Zie, de paarden hebben hunne vracht! Koolen en rapen worden geoogst. Het vlas wordt geplukt. Wat een rijkdom! Wat al overvloed!

WOORDVERKLARING.

Antwoord in volledige zinnen.

1. Welke boom heet vruchtbaar?
2. Welk schrift is leesbaar?
3. Welk kind heet dankbaar?
4. Welk gereedschap heet onbruikbaar?
5. Welke spijzen heeten kostbaar?
6. Welk huis heet onbewoonbaar?
7. Welke letters heeten onuitwischbaar?
8. Welke stoffen heeten vloeibaar?

VOORBEELD. 1. Een boom, die vele eetbare vruchten geeft, heet vruchtbaar.

S P E L L I N G.

Schrijf bij de volgende zelfstandige naamw. het enkelvoud naast het meervoud.

De traliën.	De gelederen.	De republieken.
De oliën.	De Engelschen.	De fabrieken.
De Portugeezen.	De Franschen.	De beren.
De Japanneezen.	De penseelen.	De deelen (gedeelten).
De Chineezen.	De hertogen.	De delen (planken).
De locomotieven.	De priëelen.	De kieviten.
De stations.	De ansjovissen.	De sieraden.
De officieren.	De kasteelen.	De kleinooden.

VOORBEELD. De traliën, de tralie.

De oliën, de olie.

O E F E N I N G.

Te dicteeren.

Ansjevissen zijn kleine zeevisschen. Zij leven in de Noordzee, ook vindt men ze in de Zuiderzee. De Portugeezen vonden den zeeweg naar Indië. Japanneezen en Chineezen zijn bewoners van Azië. De Engelschen streeden tegen de Franschen in den slag bij Waterloo. Alle oliën zijn lichter dan water. De beren zijn roofdieren; er zijn verschillende soorten, als: ijsberen, bruine beren, zwarte beren, enz. Zij leven in Europa, Azië en Amerika. Kieviten zijn moerasvogels; hunne eieren zijn zeer smakelijk. Bij elk hoofdstation vindt men een huis voor de locomotieven. De officieren lieten de soldaten marcheeren in vier gelederen. De landlieden dorschen des winters het koren op hunne delen. Deze vorstin bezit zeer vele sieraden en kleinooden. Zie de leliën op het veld, wat bloeien zij schoon!

6.

Stel 5 vragen, die beginnen met wie.

Evenzoo 5 vragen, die beginnen met wanneer.

VOORBEELD. Wie heeft de drukkunst uitgevonden?

Wanneer kwamen de Romeinen in ons land?

Gij zult op die vragen wel mondeling antwoorden.

7.

WOORDVERKLARING.

Antwoord in volledige zinnen.

1. Wat is een vischrijke vijver?
2. Wat is een bladerrijke boom?
3. Wat is een lommerrijk bosch?
4. Wat is eene belangrijke tijding?
5. Wat is eene bloemrijke weide?
6. Wat is glansrijk metaal?
7. Wat is eene schaduwrijke plek?
8. Wat is eene volkrijke stad?
9. Wat is eene grasrijke weide?
10. Wat is eene saprijke vrucht?

VOORBEELD. Een vischrijke vijver is een vijver, rijk aan visch.

8.

DEELWOORDEN.

Een **leerende** jongen.

Eene **geleerde** les.

De **rookende** schoorsteen.

De **gerookte** bokking.

Hier vindt ge bij elk zelfstandig nw. een bijvoeglijk nw. van eene bijzondere soort. Leerende en geleerd komen van 't werkwoord leeren; rookende en gerookt komen van 't werkwoord rooken.

De woorden leerende en geleerd, rookende en gerookt doen dienst als bijvoeglijke naamwoorden, ze zijn tevens vormen van werkwoorden. Ze behooren dus **ten deele** tot de bijv. nw. en **ten deele** tot de werkwoorden. Men noemt ze, zooals gij weet, **deelwoorden**.

Voor: Een leerende jongen, een rookende schoorsteen kan men schrijven: een jongen, die **leert** (tegenwoordige tijd), een schoorsteen, die **rookt** (tegenwoordige tijd).

Eene geleerde les is eene les, die geleerd werd, of die men **leerde** (verleden); een gerookte bokking is een bokking, die gerookt werd, of dien men **rookte** (verleden).

Er zijn alzoo twee soorten van deelwoorden, als men let op hunne beteekenis:

1. De deelwoorden: leerende, rookende, en evenzoo spelende, werkende, klagende, schrijvende, loopende, enz. heeten **TEGENWOORDIGE** deelwoorden. **Waarom?**

2. De deelwoorden: geleerd, gerookt, alsook gespeeld, gewerkt, geklaagd, geschreven, geloopt, heeten **VERLEDEN** deelwoorden. **Waarom?**

1. Leeren: leer — leerende of leerend.
Spelen: speel — spelende, spelend.
Rookten: rook — rookende, rookend.

OPMERKING. Men vormt het tegenwoordige deelwoord, door **ende** of **end** achter den stam van het werkwoord te voegen.

2. Leeren: leer — geleerd.
Spelen: speel — gespeeld.
Rookten: rook — gerookt.
Werken: werk — gewerkt.

OPMERKING. Men vormt het verleden deelwoord van vele werkwoorden, door achter den stam **d** of **t** en vóór den stam (meestal) **ge** te plaatsen.

Al de werkwoorden, die beginnen met: be-, ge-, er-, her-, ver-, en ont- missen ge- aan 't begin van 't verleden deelwoord, b.v. **bemind, beschuldigd, geloofd, erkend, hernieuwd, verjaagd, ontruikt**. Zoek er zelf ook!

OPGAVE.

1. Schrijf de **TEGENW.** en de **VERLEDEN** deelwoorden op van: klagen, openen, straffen, studeeren, volgen, spelen, dansen, schitteren, brullen, kleeden, zwoegen, tobben, schrobben, trappen, visschen; betalen, beweenen, gebeuren, geleiden, erkennen, herstellen, herkauwen, verplaatsen, verhuizen, ontleden, ontboeien.

2. Zoek ook een zelfst. naamwoord òf bij het tegenw., òf wel bij het verleden deelwoord van elk dezer werkwoorden.

VOORBEELD. De klagende bedelares. Het geopende venster.

9.

Te dicteeren.

De Korenaren.

Een landman wandelde eens langs zijne korenakkers. Hij wilde zien, of het koren was gerijpt en of het weldra gemaaid zou kunnen worden. Hij was vergezeld van zijn zontje Koos. Kijk, vader, riep het jongetje, wat steken deze halmen het hoofd op, dat zijn zeker de beste! En die daar, welke de aren zoo laten hangen, zijn niet veel waard!

De vader plukte eenige aren. Zie, zeide hij, jongen, de aar, welke zoo fier stond te prijken, is geheel leeg. Deze aar echter, die zoo bescheiden naar den grond boog, is gevuld met de heerlijkste korrels.

10.

ONTLEDING.

Ontleed mondeling deze zinnen.

1. De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid. 2. Het gras is het tapijt der velden. 3. De kameelen zijn de schepen der woestijn. 4. De slaap is het beeld des doods. 5. Het gezang des nachtegaals klinkt des avonds door het woud. 6. Door eendracht wordt het huis gebouwd. 7. Door tweedracht zal het huis instorten.

VOORBEELD. De vreeze Onderw. van: is het beg.
des Heeren Bepaling bij: de vreeze.
is het beginsel Gezegde van: de vreeze.
der wijsheid. Bepal. bij: het beginsel.

11.

TWE E OF MEER BETEKENISSEN.

Gij hebt vijf zinnen. Gij kunt zien, hooren, ruiken, smaken of proeven, en voelen.

Ge merkt, dat het woord **zin** hier wat anders beteekent dan volzin; het woord **zinnen** beteekent hier vermogens. Kent gij evenzoo twee beteekenissen van de woorden: **schaar**, **kapel**, **boom**, **els**?

VOORBEELD. Eene **schaar** is eene menigte.
Eene **schaar** is een werktuig, waarmede men kan knippen.

Vul aan en schrijf op:

Ik zie, dat de hemel blauw is.

Ik zie, dat

Ik hoor, dat de haan kraait.

Ik hoor, dat

Ik ruik, dat

Ik ruik, dat

Ik proef, dat

Ik proef, dat

Ik voel, dat

Ik voel, dat

OPG A V E.

Schrijf op en vul aan:

1. De vijf zinnen heeten: het gezicht,
2. De werktuigen der zinnen heeten zintuigen. Het oog is het zintuig van het gezicht, het oor is , enz.
3. Wat kan de beteekenis zijn van de woorden: blad, pink, veer, hoop, traan, vlek, maat, nagel, been?

VOORBEELD. Een blad is een deel van eene plant. Een blad is een deel van een boek. Een blad is een deel van eene zaag.

4. Ik zie, dat de boom bloeit.	Ik zie den boom bloeien.
Ik hoor, dat de klok slaat.	Ik hoor de klok slaan.
Ik voel, dat de grond dreunt.	Ik voel den grond dreunen.

Ga nu zoo voort met: Ik zie, ik hoor, ik voel en wel op deze twee wijzen, totdat gij 15 volzinnen hebt.

TEGENSTELLINGEN.

Wat is het tegengestelde?

1. Een zure appel.	9. Een heldere dag.
2. Een zuur gezicht.	10. Een heldere dienstmeid.
3. Een helder water.	11. Een koele wind.
4. Een helder verstand.	12. Een koel onthaal.
5. Een scherp mes.	13. Een schrale grond.
6. Een scherp woord.	14. Een schraal inkomen.
7. Eene lage tafel.	15. Een sterk paard.
8. Een laag mensch.	16. Sterke koffie.

VOORBEELD. 1. Een zoete appel.
Een vriendelijk gezicht.

WOORDVERKLARING.

Vul aan:

Een kind is ijverig, als het ijver heeft of toont.

Een mes is puntig, als

Een nest is kunstig, als

Een tak is knoestig, als

Eene spijs is smakelijk, als

Eene ziekte is besmettelijk, als

Een jongen is vreesachtig, als

Een akker is steenachtig, als

Een meisje is snoepachtig, als

Een paard is schrikachtig, als

Een geluid is hoorbaar, als

Eene vrucht is eetbaar, als

DE VOLTOOIDE TIJD.

Zegt men: De knecht zadelt het paard, dan is de knecht bezig met het zadelen; doch als men zegt: De knecht heeft het paard gezadeld, dan is het zadelen verricht; de werking is voltooid.

En hoe is nu de voltooide tijd van zadelde in: De knecht zadelde het paard?

Schrijf al de volgende zinnen in den voltooiden tijd:

1. De tuinman snoeit den boom. 2. De knaap groet den onderwijzer. 3. De herder telt de schapen. 4. Het meisje plukt eenen ruiker. 5. De knecht dorscht het koren. 6. De leeuw verscheurt den buffel. 7. De zeeloods peilde het vaarwater. 8. De Ruyter draaide in zijne jeugd het rad van eene lijnbaan. 9. De tuinman kweekt uitheemsche gewassen. 10. De koningstijger sleepte een volwassen rund naar zijn hol. 11. De nijvere bijen verzamelden dit jaar veel honig en was. 12. De Bataven bouwden de woningen op terpen of op hoogten.

VOORBEELD. De tuinman heeft den boom gesnoeid.

In den zomer bij zonsondergang is de hemel in het Westen rozerood gekleurd door de laatste stralen der wegzinkende zon.

Begin dezen volzin aldus:

De hemel

Rozerood

Is ?

In het Westen

Door de laatste stralen

DE HOND.

Schrijf in 10 kleine zinnen iets over den hond.

VOORBEELD. De hond is de vriend van den mensch. Hij helpt....

Te dicteeren.

Maastricht, 20 Januari 1895.

Beste vriend Hendrik,

Het is nu bijna drie maanden geleden, dat ik iets van U gehoord heb. Denkt Ge niet meer aan uwen vriend Jan? Of hebt Ge het zóó druk met uw huiswerk, dat er geen oogenblikje overschiet voor eenen brief? Ik hoop toch, dat Ge goed gezond zijt. Mijnen laatsten brief schreef ik U den 15en December, en nog geen antwoord! Laat eens spoedig iets van U hooren, en schrijf me dan, of Ge met November ook verhoogd zijt. Vader heeft mij op mijnen verjaardag drie fraaie boeken ten geschenke gegeven. Als Ge mij spoedig antwoordt, zal ik er U een ter lezing zenden, of houdt Ge niet van lezen?

Groet uwe broertjes en zusjes van

Uwen vriend,
Jan.

A d r e s.

5-cents-

postzegel.

Aan den Jongenheer **H. De Ruiter**,

te

Amsterdam.

Kalverstraat, No. 1251.

Schrijf te huis, op een blaadje postpapier, bovenstaanden brief over, vouw hem zelf in eene enveloppe, en schrijf ook eigenhandig het adres. Uw onderwijzer zal uw werk wel willen nazien en u de fouten wijzen.

Opmerking. Let bij 't schrijven van eenen brief op 't volgende:

1. Naamplaats met datum dient niet te hoog te staan, maar wel een paar vingers van den bovenkant. De aanspreking of benoeming van den persoon, wien men schrijft, plaatst men veel lager, vooral niet te dicht bij den linkerkant. De eerste regel van den brief dient wat in te springen. De volgende regels blijven een paar vingers van de linkerzijde verwijderd, doch zij loopen door tot den rechterkant. Men dient op behoorlijken afstand van den onderkant te blijven, zoodat er onder, evenals boven, een witte rand overschiet. Op de volgende bladzijde begint men weer een paar vingers van de bovenzijde. De onderteekening moet ter rechterzijde geschieden, dus niet op 't midden van den regel.

2. Schrijf elken brief netjes, al hebt ge ook haast. Druk u uit in korte en duidelijke zinnen. Verzend geen brief, vóór ge hem nog eens nagelezen en vóór ge de noodige leestekens geplaatst hebt. Vouw hem in tweeën of in drieën naar het formaat uwer enveloppen. Schrijf op de enveloppe duidelijk het adres: niet te hoog titel en naam van den geadresseerde, wat lager zijn beroep, en onderaan de gemeente, waarin hij woont. Voor groote steden dient gij straat en nummer te vermelden. Het postzegeltje bevestigt gij rechts boven aan de enveloppe. Zorg vooral voor goed postpapier en voor nette enveloppen.

3. Tot het mededeelen van een bericht van algemeenen aard kan men eene briefkaart bezigen. Briefkaarten zijn aan elk postkantoor voor 3 cents het stuk te bekomen. Het is intusschen regel, dat men eenen brief met eenen brief en niet met eene briefkaart beantwoordt.

ONTLEDING.

Ontleed deze zinnen schriftelijk.

1. Columbus ontdekte in 1492 Amerika.
2. In het kreupelhout bouwden in het voorjaar twee vinken een nest.
3. De ooievaar vertrekt in den herfst naar zuidelijke landen.
4. Door de sneeuw worden in den winter de straten der stad vuil.
5. Met eene bijl kapt men des winters eene bijt in het ijs.

• VOORBEELD.

Columbus	Onderwerp van: ontdekte.
ontdekte	Gezegde van: Columbus.
in 1492	Tijdsbepaling bij: ontdekte.
Amerika	Lijd. voorw. bij: ontdekte.

VOLZINNEN.

Bezig in nette zinnen:

woestijn (v) — waterval (m) — oorlog (m) — eenzaam — dankbaar — roekeloos — schitteren — peilen — ontdekken.

VOORBEELD. Men noemt de woestijn ook wel eene zandzee en den kameel het schip der woestijn.

DEELWOORDEN.

- a. Bezig 12 TEGENWOORDIGE deelwoorden als bijv. n.w.
2. Eene schitterende ster. 2. De kletterende regen. 3....
- b. Bezig evenzoo 12 VERLEDEN deelwoorden op **d** of **t**.
1. Eene gesnoeide haag. 2. Een gepleisterde muur. 3....

AFDEELING IV.

1.

Tot dusverre spraken wij nog niet over de verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord, dat bij een zelfst. nw. staat. Dat bijvoeglijk nw. is mannelijk, vrouwelijk of onzijdig, al naar het zelfstandig nw., waarbij het behoort, mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is. Men zegt ook wel: Het bijvoeglijk nw. komt in **geslacht** overeen met het zelfst. nw., waarbij het behoort, b.v.: De oude papegaai (m), de trage slak (v), het sterke paard.

Is verder het zelfst. nw. enkelvoudig, dan is het bijvoeglijk nw. ook enkelvoudig; is het meervoud, dan heet het bijvoeglijk nw. ook meervoudig. Of wel: Het bijvoeglijk naamwoord komt ook in **getal** overeen met het zelfstandig nw., waarbij het behoort, b.v.: De hooge toren, de hooge torens.

VOORBEELDEN.

Mannelijk.**Enkelvoud.**

1. De oude hond is blind.
 2. Het geblaf **des** ouden honds.
 3. Ik geef **den** ouden hond brood.
 4. Ik roep **den** ouden hond.
- Ik spreek van **den** ouden hond.
Ik denk aan **den** ouden hond.
Hij jaagt met **den** ouden hond.
Hij praat tot **den** ouden hond.

Meervoud.

1. De oude honden zijn blind.
 2. Het geblaf **der** oude honden.
 3. Ik geef **den** ouden honden brood.
 4. Ik roep **de** oude honden.
- Ik spreek van **de** oude honden.
Ik denk aan **de** oude honden.
Hij jaagt met **de** oude honden.
Hij praat tot **de** oude honden.

OPGAVEN.

1. Schrijf bovenstaande zinnen netjes af, en trek een dubbel streepje onder de letters, die op bijzondere wijze gedrukt zijn.

2. Vervang nu overal »De oude hond» door »De trouwe hond».

3. Bezig in zinnen: de hongerige vogel, den hongerigen vogel, der hongerige vogels, voor de hongerige vogels.

4. Verbuig: De hooge toren (m), op deze wijze:

Enkelvoud.

1. De hooge toren.
2. Des hoogen torens, of van den hoogen toren.
3. Den hoogen toren, of aan den hoogen toren.
4. Den hoogen toren.

Meervoud.

1. De hooge torens.
2. Der hooge torens, of van de hooge torens.
3. Den hoogen torens, of aan de hooge torens.
4. De hooge torens.

Verbuig evenzoo in 't enkel- en meervoud:

De fraaie tuin (m) — deze diepe kelder (m) — uw nieuwe hoed (m).

2.

Te dicteeren.

In den fraaijen tuin des kasteels. In de fraaie tuinen der kasteelen. Op den dikken tak des hoogen booms. Op de dikke takken der hooge boomen. De strenge winter was voorbij. Gedurende den strenge winter lijdt de arme man veel gebrek. Op eenen donkeren avond loeide de storm. De wakkere jager jaagt met zijnen vluggen en trouwen hond. De vlugge en trouwe honden des wakkeren jagers. Een arend zat op den top des hoogen bergs. Zij gaven den hongerigen vogeltjes de kruimels hunner boterham. Het kind schreef eenen langen brief. De knaap schreef lange brieven aan zijne ouders.

3.

Schrijf bij de volgende uitdrukkingen en zinnen het meervoud naast het enkelvoud.

Het pad naar den hoogen berg.	De paden naar
Het huis des vroolijken landmans.	De huizen
Het nest zat in den donkeren den.	De nesten.
De wreedheid des bloeddorstigen tijgers.	De wreedheid
Wij reisden met den rijken koopman.	Wij reisden
De vos ontroofde den armen boer drie eenden.	De vossen
Wij ontnamen den spelenden knaap het mes.	Wij ontnamen
Wij zonden onzen goeden vriend een boek.	Wij zonden.
Jan kocht den nieuwen hoed.	Jan kocht.
De reiziger werd vervolgd door den uitgehongerden wolf.	De reizigers
De heer beloonde den eerlijken knaap.	De heeren
Het kind las den fraaijen brief.	De kinderen lazen . .

4.

VOORBEELDEN.

Vrouwelijk.

Enkelvoud.

Meervoud.

1. De tamme musch (v) trippelt.	1. De tamme musschen trippelen.
2. Het gepiep der tamme musch.	2. Het gepiep der tamme musschen.
3. Ik geef de tamme musch zaadjes.	3. Ik geef den tammen musschen zaadjes.
4. Ik roep de tamme musch.	4. Ik roep de tamme musschen.
Ik speel met de tamme musch.	Ik speel met de tamme musschen.
Ik grijp naar de tamme musch.	Ik grijp naar de tamme musschen.
Dit brood is voor de tamme musch.	Dit brood is voor de tamme musschen.

OPGAVEN.

1. In deze voorbeelden vindt gij de verbuiging van een vrouwelijk zelfst. nw., voorafgegaan van een bijvoeglijk nw. Schrijf bovenstaande zinnen netjes af, en onderstreep de letters, die op bijzondere wijze gedrukt zijn.

2. Vervang: De tamme musch nu door: De kleine mees (v).

3. Bezig in zinnen: mijne oude pen (v), uwe oude pennen, in die armoedige hut (v); die armoedige hutten, op deze breede rivieren.

4. Verbuig eens: De fraaie bloem, op deze wijze:

Enkelvoud.

1. De fraaie bloem.
2. Der fraaie bloem, of van de fraaie bloem.
3. De fraaie bloem, of aan de fraaie bloem.
4. De fraaie bloem.

Meervoud.

1. De fraaie bloemen.
2. Der fraaie bloemen, of van de fraaie bloemen.
3. Den fraaijen bloemen, of aan de fraaie bloemen.
4. De fraaie bloemen.

Verbuig evenzoo in 'tenkel- en meervoud:

De nieuwe tafel (v) — deze groene weide (v) — uwe groote lei (v).

5.

Te dicteeren.

De straten eener oude stad zijn krom. De huizen der oude steden zijn hoog. Rondom deze oude steden lagen vele groene weiden. De visscher vischt met groote netten. In die groote netten vangt hij allerlei visch. Mijn broeder kocht eene nieuwe jas. Deze nieuwe jassen zijn duur; eenige oude jassen waren goedkoop. De vrouw prees hare werkzame meiden. De vrouw beloofde haren werkzamen meiden een geschenk. Mijne moeder leende gisteren den braven boerinnen eenig geld. Leende uwe moeder geld aan die brave

boerinnen? Dit paard moet zware karren tegen hooge bruggen optrekken. Op die koperen lampen zijn porseleinen kappen. Deze houten tafels hebben marmeren bladen.

6.

Schrijf bij deze uitdrukkingen en zinnen het meervoud naast het enkelvoud.

De geur der roode roos.	De geur
De dorens van de witte roos.	De dorens
De melk der vette koe.	De melk
De huid van deze vette koe.	De huiden
Ik geef deze arme vrouw eene aalmoes.	Wij geven
De dame spreekt met deze arme vrouw.	De dames
Het sap der smakelijke kers.	Het sap
Ik koop die lekkere peer.	Wij koopen
Ik wijs deze oude dame den weg.	Wij wijzen
De daglooner woont in deze armoedige hut.	De daglooners
Hij verliet zijne bouwvallige woning.	Zij verlieten

7.

Schrijf de volgende zinnen in het meervoud.

Gedurende den strengen winter was de breede rivier bevroren. **Ik** hoorde de heldere stem van den vroolijken zanger. De vette koe graast in die malsche weide. De oude boom was door deze hevige windvlaag ontworteld. De bloemen des fraaien tuins waren alle verdord. De pitten des rijpen appels rammelden. De onderwijzer vertelt den vroolijken knaap het sprookje. De moeder zendt hare werkzame dochter het middageten. De leerling kocht eene stalen pen en eene houten liniaal.

VOORBEELD. Gedurende de strenge winters waren de breede rivieren . . .

V O O R B E E L D E N .

Onzijdig.

Enkelvoud.

1. **Het** breede kanaal is diep.
2. De sluis **des** breeden kanaals.
3. Wij beloven **het** vroolijke kind speelgoed.

Wij beloven speelgoed **aan het** vroolijke kind.

4. De jagers schieten **het** vlugge hert.
Wij spelen **met** het dartele lam.
Wij wandelen **langs** het breede kanaal.
De brug ligt **over** het breede kanaal.

Meervoud.

1. **De** breede kanalen zijn diep.
2. De sluisen **der** breede kanalen.
3. Wij beloven **den** vroolijken kinderen speelgoed.

Wij beloven speelgoed **aan de** vroolijke kinderen.

4. De jagers schieten **de** vlugge herten.
Wij spelen **met** de dartele lammeren.
Wij wandelen **langs** de breede kanalen.
De bruggen liggen **over** de breede kanalen.

O P G A V E N .

In deze voorbeelden ziet gij verschillende onzijdige zelfstandige nw., voorafgegaan van een bijvoeglijk nw., in het enkel- en meervoud, verbogen. Schrijf die voorbeelden af.

2. Bezig in zinnen: des bouwvalligen kasteels, des fieren paards, des hoogen huizes, des slanken herts, des dartelen lams, der vlugge konijnen, mijner sterke paarden.

3. Verbuig: Het hooge huis, op deze wijze:

Enkelvoud.

Meervoud.

1. Het hooge huis. 2. Des hoogen huizes, of van het hooge huis. 3. Het hooge huis, of aan het hooge huis. 4. Het hooge huis.	1. De hooge huizen. 2. Der hooge huizen, of van de hooge huizen. 3. Den hoogen huizen, of aan de hooge huizen. 4. De hooge huizen.

Verbuig evenzoo in 't enkel- en meervoud:

Het breede kanaal — dit vlugge konijn — mijn sterk paard.

Te dicteeren.

Deze boer kocht een nieuw vest. Deze mannen kochten nieuwe vesten. De wijzers der zilveren horloges. De kettingen der gouden horloges. Willem geeft zijnen aardigen konijnen klaver. Dat brood is ook voor zijne aardige konijnen. De haartjes van deze fijne penseelen zijn afgesleten. Wij bekijken het kunstige nest des vinks. Zij spreken over de kunstige nesten der zwaluwen. De manen des fieren paards golven. Zie de manen der fiere paarden golven! De horens des slanken herts zijn fraai. Wij voederen den slanken herten gras en klaver. De paden in dit dichte en sombere woud zijn overgroeid met verwarde struiken en met hoog gras.

Schrijf bij deze uitdrukkingen en zinnen het meervoud naast het enkelvoud.

De hooge toren des ouden kasteels.	De hooge torens . . .
De grachten rondom het oude kasteel.	De grachten
Zij onthouden het hongerige paard het voedsel.	Zij
Hij verdwaalde in het donkere bosch.	Zij
Het graan des vruchtbaren velds.	De granen
Het geknor des morsigen varkens.	Het geknor der . . .
De boer verkocht het vette kalf.	De boeren
Geef het lieve hondje een kluijfe.	Geef den
Breng ons jonge konijn gras.	Breng
In dat groote woud leefde de wolf.	In die
Door dit donkere bosch loopt geen pad.	Door deze

11.

Vervang in de volgende uitdrukkingen **van den**, **van de**, **van het** door het woord **der** of **des**.

Het werk van den ijverigen landman.

Het geblaf van den trouwen hond.

Het huis van de brave vrouw.

De manen van het fiere paard.

De straten van de oude stad.

Het dak van de armoedige hut.

De gracht van het fraaie kasteel.

De haartjes van het fijne penseel.

De bloemen van den schoonen tuin.

De dagen van den kouden winter.

De bladeren van den krachtigen eik.

Het sap van den rijpen appel.

Het water van de breede rivier.

De geur van de heerlijke roos.

De paden van het dichte woud.

De blaadjes van de fraaie roos.

De wol van het kleine lam.

De toren van het nieuwe kasteel.

De horens van de rustige koe.

Het gewei van het vlugge hert.

12.

Schrijf nu de zelfst. nw. der vorige les in den tweeden naamval meervoud, aldus:

Het werk **der** ijverige landlieden.

Het geblaf **der** trouwe honden.

De huizen **der**

VERBUIGING.

Ziehier eenige zelfst. nw., voorafgegaan van bijv. nw.:

De hooge berg (m), de dikke boom (m), de donkere avond (m), de wreede tijger (m), de handige smid, de werkzame landman, de schuwe vogel (m), de korte brief (m), de huilende wolf (m), de prachtige zomeravond (m), de fraaie roos (v), de gelakte kachel (v), de stalen pen (v), de blanke lelie (v), het breede venster, het stroomende water, het morsige zwijn.

OPGAVEN.

1. Schrijf ze in het meervoud.
2. Plaats er de verbogen lidwoorden eens of eener voor.
3. Schrijf er een **voorzetsel** voor nl.: aan, op, in, over, door, achter, zonder, bij, voor, na, om, te, buiten, binnen, boven, beneden.

4. Schrijf ze met een voorzetsel er voor in het meervoud:

VOORBEELD. Op de hooge bergen, in de dikke boomen, enz.

Bezig in zinnen:

met deze fijne pennen, tusschen de dichte struiken, langs die zandige wegen, boven de hoogste torens, rondom die heerlijke tuinen, onder deze bladerrijke lindes, op de groote zeeschepen, in de volkrijke steden, aan deze vruchtbare boomen.

VOORBEELD. Met deze fijne pennen kan men losse en sierlijke letters schrijven.

15.

Schrijf eenen brief aan een uwer kennissen in de stad, waarbij ge hem (of haar) uitnodigt, eenige dagen op het dorp bij u te komen doorbrengen.

Punten. Naamplaats met datum. Aanspreking.

Inhoud. 't Is zomer. In de stad, warm en drukkend. Buiten, koel en frisch. De aardbeien, ook de kersen, bessen en frambozen rijp. Volop te plukken. Met den bok rijden. De koeien mee naar de wei brengen. Naar het hooiland. Slootje springen, enz. Uitnodiging. Verzoek om antwoord. Groeten aan de familie. Onderteekening.

Adres op eene enveloppe.

 AFDEELING V.

1.

Z W A K K E V E R V O E G I N G .

Van het werkwoord plukken, heet pluk de stam, plukte is de verleden tijd, en geplukt is het verleden deelwoord.

Van het werkwoord spelen heet evenzoo speel de stam, speelde is de verleden tijd, en gespeeld is het verleden deelwoord.

O P G A V E .

Schrijf op: a) den stam, b) den verleden tijd, en c) het verleden deelwoord van de volgende werkwoorden:

Wandelen, gehoorzamen, planten, ploegen, vergulden, bloeden, arbeiden, plaatsen, schudden, schrobben, antwoorden, achten, kneden,

kleeden, verrassen, ontleiden, herstellen, beloven, geleiden, erkennen, schetsen, spreken, blaten, verwoesten.

VOORBEELD.

Wandelen, wandel, ik wandelde, ik heb gewandeld.

Gehoorzamen, gehoorzaam, ik gehoorzaamde, ik heb gehoorzaamd.

Vragen. Hoe vindt men den stam van een werkwoord?

Hoe vormt men den eersten persoon van den verleden tijd?

Wanneer gaat het verleden deelwoord op **d**, en wanneer gaat het op **t** uit?

Welke werkwoorden missen in het verleden deelwoord het voorvoegsel ge-? Voorbeelden.

2.

STERKE VERVOEGING.

De werkwoorden der vorige lessen en alle andere, die in den verleden tijd op **-de** of **-te** uitgaan en in het verleden deelwoord eene **d** of **t** op het einde hebben, heeten gelijkvloeiende of **zwakke** werkwoorden.

In deze les gaan wij spreken over eene andere soort.

1. Zingen — zing — Ik zong — Ik heb gezongen.
2. Bergen — berg — Ik borg — Ik heb geborgen.
3. Bederven — bederf — Ik bedierf — Ik heb bedorven.

Wat merkt ge in deze voorbeelden op? Dit:

De verleden tijd van zingen is niet zing**de**, en het verleden deelwoord is niet gezing**d**, maar zong, gezongen, enz.

De werkwoorden: zingen, bergen, bederven hebben eenen afzonderlijken vorm voor den verleden tijd en het verleden deelwoord.

Zulke werkwoorden zijn er in groot aantal, zij heeten **ongelijkvloeiende** of **sterke** werkwoorden.

O P G A V E.

Schrijf van de volgende sterke werkwoorden eens op: a) den stam, b) den tweeden persoon van den verleden tijd, c) het verleden deelwoord.

Binden, blinken, dringen, dwingen, klinken, krimpen, drinken, klimmen, spinnen, springen, vinden, winden, winnen, wringen, zinken, melken, schelden, zenden, zwemmen, delven, sterven, helpen, werpen.

1. Binden — bind — Gij bondt — Gij hebt gebonden.

VRAGEN. Op welke letters eindigt telkens het verleden deelwoord?
Welke letter van den stam wordt veranderd bij het vormen van den verleden tijd?

3.

Ziehier den tegenwoordigen en den verleden tijd van het sterke werkwoord **drinken**, ter vergelijking naast elkaar.

Tegenw. tijd.	Verleden tijd.
1. Ik drink.	1. Ik dronk.
2. Gij drinkt.	2. Gij dronkt.
3. Hij drinkt.	3. Hij dronk.
Zij drinkt.	Zij dronk.
Het drinkt.	Het dronk.
Men drinkt.	Men dronk.
1. Wij drinken.	1. Wij dronken.
2. Gij drinkt.	2. Gij dronkt.
3. Zij drinken.	3. Zij dronken.

Gij ziet, dat hier in den tegenw. tijd achter den stam drink, in den 2en en den 3en persoon enkelvoud, ook de letter t komt. In den verleden tijd voegt men achter dronk in den tweeden persoon alleen eene t. — In het meervoud bestaat er overeenkomst. Welke?

OPGAVE.

Schrijf evenzoo naast elkander den tegenwoordigen en den verleden tijd van: binden, vinden, winden, winnen.

4.

Te dicteeren.

De sneeuw krimpt en smelt door de warmte der zon. Jan bond de schaatsen onder en reed met zwier over het ijs. De knaap was in de modder gezonken. Gij zongt vroeger goed, thans zingt uw broeder beter dan gij. Wie scheldt, heeft ongelijk. Wie bindt de boeken in? Wie windt de torenklok op? Goud delft men uit den grond. Waar wordt het goud gevonden? Hier hebt gij een ingebonden boek. Het vogeltje stierf van honger. Een vos zwierf rondom de hoeve. In uwe jeugd bedierft gij uw speelgoed.

Gij vindt en gij vondt; gij windt en gij wondt; hij wint en hij won; gij zendt en hij zendt. Een opgewonden horloge, een uitgewrongen doek.

5.

STERKE VERVOEGING.

Breken — Ik brak, gij braakt — Hij heeft gebroken.

Vlechten — Ik vlocht, gij vlocht — Hij heeft gevlochten.

1. Ga zoo verder met deze sterke werkwoorden:

Nemen, bevelen, spreken, steken, stelen, treffen, trekken, vechten.

2. Schrijf ook den tegenw. tijd en den verleden tijd naast elkander van: nemen, stelen, trekken.

6.

Welke werktuigen bezigt men tot: ploegen, schaven, spitten, scheppen, hengelen, beitelen, kappen, snijden, strijken, persen, sluiten, schuimen, schillen, vegen, stoffen?

Tot ploegen bezigt men eenen ploeg.

Tot schaven gebruikt men eene schAAF.

Ziehier enkele woorden: spade (v), beitel (m), persijzer, schuimspaan (v), veger (m), schop (v), haknes.

7.

Vul aan met een zelfstandig naamwoord:

Eene koe villen. schuimen.
. . . . schillen. witten.
. . . . pellen. pletten.
. . . . doppen. temmen.
. . . . stoffen. weeken.

Ziehier enkele woorden: appel (m), noot (v), soep (v), lood, stokvisch (m), erwten, kamer (v), muur (m), wild dier.

Zeg ook, wat elk uwer uitdrukkingen beteekent.

8.

Werk uit tot eenen kleinen volzin:

gang (v) — verbreedten.	teekening (v) — verkleinen.
lijn (v) — verlengen.	werk — veranderen.
wijn (m) — verslappen.	fouten — verbeteren.
tuin (m) — vergrooten.	bloemperk — verhoogten.
pad — versmallen.	soep (v) — verdunnen.

VOORBEELD. Men kan eene gang verbreedten.

Zeg ook, hoe de dingen geworden zijn door het verbreedten, het verlengen, enz.

De gang is breed geworden. De lijn is

STERKE VERVOEGING.

Bidden — Ik bad, wij baden — Hij heeft gebeden.

Liggen — Ik lag, wij lagen — Hij heeft gelegen.

1. Ga zoo voort met de volgende sterke werkwoorden:
Zitten, eten, genezen, vergeten, geven, lezen, meten, treden, weven.

2. Schrijf naast elkaar den tegenw. en den verleden tijd van het werkwoord lezen, ook van treden.

Te dicteeren.

Men vond een kindje in een korfje, van biezen gevlochten. De hond had bij den slager een kluijfe gestolen ¹⁾. Hebt gij de krant al gelezen? De leerling had de woorden gevel en bezig verkeerd uitgesproken. De hond liep jankend en kermend de straten door; zijn ééne voorpoot was gebroken. Van wien spraakt gij daar? Ik sprak van mijnen vriend, den notaris. Deze wijn heeft tien jaar in den kelder gelegen. Waarvan weeft men laken? En waarvan wordt baai geweven? Het kind had zijn morgengebed nog niet gebeden. Waar had uw broeder gezeten?

WOORDVERKLARING.

Wanneer zegt men: De boom is ontbladerd.

De noot is ontbolsterd.

De boom is ontworteld.

¹⁾ Alle open e's en o's in sterke werkw. worden enkel geschreven; uitgezonderd die in heeten, loopen en stooten.

Wanneer zegt men: De flesch is ontkurkt.
 De brief wordt ontzegeld.
 Het kindje is ontkleed.
 De koord is ontknoopt.
 De vesting is ontmanteld.
 De trein is ontspoord.
 Het land is ontvolkt.
 De soldaat werd ontwapend.
 De deur werd ontgrendeld.

VOORBEELD. De boom is ontbladerd, indien hij de bladeren kwijt is, als hij van zijne bladeren beroofd is door den wind.

12.

Ik drink melk.	De knecht drenkt het paard.
De vogel zit in de kooi.	Ik zet den vogel in de kooi.
Het boek ligt op tafel.	Ik leg het boek op tafel.
De boom valt.	De houthakker velt den boom.

De knecht drenkt het paard beteekent: De knecht doet het paard drinken, de knecht laat het paard drinken.

Ik zet den vogel in de kooi, beteekent:

Ik leg het boek op tafel, beteekent:

De houthakker velt den boom, beteekent:

O P G A V E.

Vul in met eenen vorm van drinken of drenken, van zitten of zetten, van liggen of leggen, van vallen of vellen:

De regen — de planten. De jongen is uit den boom —. De soldaten — het geweer. De regen — uit de lucht. Arnhem — aan den Rijn. De vos — op de loer. Het kuiken had in het water —. De zieke — te bed. De dief — in de gevangenis. Hoe lang heeft deze dief reeds —? De kip — eieren. De eend had twintig eieren —. Onze

boeken — gisteren nog op de plaats, waar wij ze vroeger — hadden. Mijne zuster heeft morellen in . . . Een kind moet de lei niet schuin —. De Franschen — graag wijn. Het water der rivier — de oevers. De ruiter — te paard. De koning — zich op den troon. De vader — het kind op eenen ezel. Hebt gij weleens sterren zien —? De rechter — het vonnis. Is het water der rivier —? Zij zagen eenen hond in 't water —.

13.

STERKE VERVOEGING.

Bijten — Ik bijt — Gij beet — Hij heeft gebeten.
 Wasschen — Ik wasch — Gij wiescht — Hij heeft gewasschen.
 Dragen — Ik draag — Gij droegt — Hij heeft gedragen.

1. Ga zoo voort met de volgende sterke werkwoorden:
 Graven, slaan, varen, heffen, wassen, blijven, hijschen, prijzen, schijnen, schrijven, strijden, strijken, wrijven, zwijgen, lijden, vermijden, rijden.

Schrijf naast elkaar den tegenw. en den verleden tijd van het sterke werkwoord glijden, alsmede van snijden.

14.

OMZETTING.

- a. De knaap slaat den ezel.
 De slager slacht de koe.
 Het kind plukt eenen appel.

Ontleed bovenstaande volzinnen.

In elken zin verricht het onderwerp de werking, en het voorwerp lijdt of ondergaat die werking. De ezel wordt geslagen, de koe wordt geslacht, een appel wordt geplukt.

In elken zin is dus een werkend onderwerp en een lijdend voorwerp.

Dit lijdende voorwerp kan tot onderwerp van den volzin gemaakt worden, b.v.:

b. **De** ezel wordt door **den** knaap geslagen.

De koe wordt door den slager geslacht.

Een appel wordt door het kind geplukt.

Men noemt dezen vorm van het werkwoord den lijdenden vorm. De vorm: slaat, slacht, plukt heet de bedrijvende vorm van slaan, slachten, plukken. Ook zegt men wel bij verkorting: De zinnen onder a. staan in den bedrijvenden vorm, die onder b. staan in den lijdenden vorm.

Het overbrengen van eenen volzin uit den éénen vorm in den anderen heet het **omzetten van den zin**, of de **omzetting**.

OPGAVE.

Zet nu de volgende zinnen om:

De kogel treft den armen vogel. De herder drijft de schapen over de heide. De schipper hijscht het zeil. Een braaf mensch vermijdt den omgang met slechte lieden. David nam eenen stok; hij stak vijf steenen in zijne tasch; hij trok welgemoed ten strijde. De vogelaar vangt de vinken met netten. Uw vader las mij een gedicht voor. De bleeker wascht het linnengoed. Een oprecht kind verzwijgt de waarheid niet. Het meisje vlocht eenen krans van bloemen. Het paard trok de schuit door het kanaal. De bindster bond de schooven. De spinster spon linnen draden. Het zeewater had de goederen bedorven.

OPMERKING. De omzetting is een vrij zeker middel om te ontdekken, of eene bepaling van het gezegde een lijdend voorwerp (4e naamv.) is of niet; want bij het omzetten van den bedrijvenden zin moet het voorwerp onderwerp worden in den lijdenden zin. Wat gebeurt er verder, als gij eenen bedrijvenden zin, met een lijdend voorwerp er in, omzet?

VOORBEELD. Door den kogel wordt de arme vogel getroffen. Door den herder

15.

1. Zoek eens 12 werkwoorden, die beginnen met mis, als:
Mishandelen, misleiden,
2. Zoek ook 8 werkwoorden, die beginnen met onder, als:
Onderzoeken, onderwijzen,

16.

STERKE VERVOEGING.

Gieten — Ik giet — Gij goot — Hij heeft gegoten.

Buigen — Ik buig — Gij boogt — Hij heeft gebogen.

Ga zoo voort met de sterke werkwoorden:

Bieden, bedriegen, liegen, fluiten, kruipen, spuiten, vliegen, schieten, rieken, druipen, pluizen, rieken, schuilen, kluiven, schuiven, sluiten, verliezen.

Schrijf ook den tegenw. en den verleden tijd naast elkaar van de werkwoorden: bieden en vlieden.

17.

1. Zoek 12 werkwoorden, die beginnen met om, als:
Omkeeren, omroepen,
2. Zoek ook 8 werkwoorden, die beginnen met over, als:
Overwinnen, overschrijven,

18.

WOORDVERKLARING.

Vul aan, en let goed op de beteekenis.

Men bedijkt den polder, als men er eenen dijk omheen legt.

Men bepoot eenen akker, als

Men bedankt eenen vriend, als

Men beploegt het veld, als

Men bevrijdt eenen vogel, als

Men bekleedt eenen stoel, als

WOORDVERKLARING.

Zeg eens, uit welke werkwoorden de volgende zelfst. n.w. zijn ontstaan.

Maat, slag, greep, graf, hulp, dronk, goot, stof, bedrog, kreet, beet, vaart, kramp, stand, waag, zang, klank, sprong, wrang, vlot, boog, blank, brok, daad.

VOORBEELD. Maat komt van meten, slag van slaan, greep van grijpen, graf van

GEBRUIK DER TIJDEN.

Ik vlecht eenen krans.	Ik heb eenen krans gevlochten.
	Ik vlocht eenen krans.

Schrijf nu naast elk der volgende zinnen evenzoo twee andere in de aangewezen tijden.

Ik houw den boom om. Deze heer houdt paarden. De hond bijt den knaap. De maan verdwijnt achter de wolken. De meid smelt de boter. Het laken krimpt in het water. De doodgraver delft eenen kuil. De aap werpt het geld het venster uit. De zieke lijdt veel pijn. Gij glijdt over het ijs. Strijdt gij voor vorst en vaderland?

DEELWOORDEN.

Schrijf naast elk der volgende werkwoorden hunne tegenwoordige en verleden deelwoorden: Smelten, zwellen, spinnen, binden, sterven, genezen, slaan, wassen, wasschen, malen, bakken, grijpen, nijpen, snijden, prijzen, gieten, schieten, schuilen, vallen, vangen, houwen, spannen, stijgen, kerven, wringen.

VOORBEELD. Smelten — smeltend — gesmolten.
 Zwellen — zwellend — gezwollen.
 Spinnen — spinnend — gesponnen.

24.

Schrijf naast elk der beide deelwoorden van les 23 een goed gekozen zelfstandig naamwoord.

VOORBEELD. Het smeltende ijs, de gesmolten sneeuw.
 De zwellende zeilen, de gezwollen wonde.
 De spinnende

25.

TEGENSTELLINGEN.

Wat is het tegengestelde?

1. De opkomst der zon.
2. Het is wassende maan.
3. De wind gaat liggen.
4. Zijn dit echte parels?
5. De overwinning was roemrijk.
6. Het geroep van den koekoek is eentonig.
7. In tijden van schaarschte zijn de levensmiddelen duur.
8. Die keizer was oorlogzuchtig.
9. Spaarzaamheid is eene deugd.

VOORBEELD. De ondergang der zon.

26.

Vul zoo goed mogelijk aan:

In het voor- en najaar is het water onzer rivieren hoog, omdat...

De meeste vogels zijn zeer nuttig, want

Zware dijken vindt men langs onze rivieren, en toch

Vele arme lieden meenen, dat . . .
 Bedorven lucht is zeer nadeelig, daarom
 Gij dient in uwe jeugd ijverig te werken, indien

27.

VOLZINNEN.

Bezig in zinnen:

uitvinding, standbeeld, eiland, luchtstreek, onkruid, schuilplaats, delfstof, heuveltop, wildernis, voetpad, schijnsel.

VOORBEELD. Van de vele uitvindingen van den nieuwsten tijd is die der stoomwerktuigen ongetwijfeld de belangrijkste.

28.

WOORDVERKLARING.

Antwoord in nette, volledige zinnen.

1. Wanneer is een bosch lommerrijk?
2. Wanneer noemt men eenen vrede langdurig?
3. Wat is duurzaam hout?
4. Welke jongen heet eigenwijs?
5. Wanneer heet eene spijs smakeloos?
6. In welk geval heet een knecht handig?
7. Wanneer heet eene uitgave noodzakelijk?
8. Wat voor een kind noemt men behulpzaam?

VOORBEELD. 1. Een bosch is lommerrijk, als het veel schaduw of lommer heeft.

29.

WOORDENKEUS.

Uitroeien — oprichten — aankweken — innen — heffen — behalen — hijschen — lijden — sluiten.

Vul telkens aan met één dezer werkwoorden:

De overwinning —.	Eenen eervollen vrede —.
Het onkruid —.	Nuttige gewassen —.
Een standbeeld —.	De vlag —.
Gelden —.	De nederlaag —.
Belastingen —.	Den eersten prijs —.
Een verbond —.	Een gedenkteeken —.
Veel pijn —.	Schade-lijk gedierte —.

30.

Te dicteeren.

Te Zaandam.

1697.

Wat eene menigte menschen daar in de hoofdstraat! Het zijn meest schippers en scheepstimmerlui. De goede lieden zijn in druk gesprek. Zij twisten met elkaar en kunnen het niet eens worden. Sommigen zeggen, dat de Russische keizer, Peter de Groote, in hun stadje is aangekomen. Zij hebben met eigen oogen de vreemde heeren en ook Peter den Grooten gezien. Anderen spreken het tegen. In een oogenblik is het nieuws door de gansche stad verspreid. Er wordt gevraagd en geraden, gegist en verondersteld. Niemand weet echter het rechte van de zaak. Eerst den volgenden dag zal de groote Czaar zich in het openbaar vertoonen.

31.

Bezig in nette volzinnen:

hooger — sluwer — spitsner — taaiër — bitterder — guurder —
duurzamer — frisscher — steiler — gladder — duurder.

VOORBEELD. In groote steden ziet men huizen, die hooger zijn dan de kerken van menig dorp.

VERVOEGING.

Van welke werkwoorden zijn deze verleden tijden?

blies — gleed — sloot — zat — zette — lag — legde — dronk —
drenkte — viel — velde — stiet — kreeg — droeg — ploos —
kromp — mat — reeg — dook — bood — school — voer — ont-
look — koos — vroor — verloor — steef — sneed — bad — beet —
kwam — schoor — woog — stierf — wierp — korf — koos —
groef — hief — wiesch — wies — hing.

ANTWOORD. Deze verleden tijden zijn van de werkwoorden: blazen, glijden, sluiten,

Te dicteeren.

God zendt op tijd malschen regen en warmen zonneshijn. Gij zondt me eenen brief. Zond ik u een boek? Wie heeft mij dit pakje gezonden? Gij bederft uwe pen, als gij er mede op de lei schrijft. Hij bedierf zijne pen, toen hij er mede op de tafel schreef. Beschimmeld brood is bedorven. Met onrijp ooft bedierf hij zijne maag. Ik sneed mij in den vinger. Sneedt gij u met het pennemes? Hij sneed zich met het broodmes. Zij snijdt zich keer op keer. Sommige molens worden door water gedreven, andere door wind, de meeste door stoom. Hoe heeten nu die molens? De ezel was onder den last bezwaken. De soldaat streed voor het vaderland. Zij hebben moedig gestreden. Streedt gij ook mede? De zon is verschenen, de nacht is verdwenen. Hebt gij de courant (krant) al gelezen? Ik las ze straks reeds. En wat laast gij er in over den oorlog? De Engelschen hebben gezegevierd.

34.

1. Zoek in uw leesboek 20 zelfstandige naamwoorden.
2. Ook 15 bijvoeglijke naamwoorden.
3. Evenzoo 10 sterke werkwoorden.
4. Evenzoo 8 zwakke werkwoorden.

35.

ONTLEDING.

Ter ontleding, mondeling of schriftelijk:

1. Een aanhoudende drop holt den hardsten steen uit.
2. De morgenstond heeft goud in den mond.
3. Na regen komt zonneschijn.
4. Honger is een scherp zwaard.
5. Rome is niet op éénen dag gebouwd.
6. Een goed woord vindt eene goede plaats.

36.

Bezig in nette volzinnen:

geld — oorlog — spel — noodig — onwillig — ledig — duurzaam — hecht — puntig — vreemd.

VOORBEELD. Onze geldstukken zijn van goud, van zilver of van brons; ook zijn er muntbiljetten en banknoten; deze zou men papieren geld kunnen noemen.

DEELWOORDEN.

Van welke werkwoorden zijn de volgende VERLEDEN EN TEGENWOORDIGE deelwoorden?

gestolen — gedronken — geweest — geschen — verloren — nijpend — geslepen — geleden — geheven — gewasschen — gehouden — gehouden — gesloopen — gelegen — gezeten — gedrukt — gedronken — gevallen — geveld — gebeden — gelegd — gezet — beschermend — bepaald — erkend — herinnerend — ontvlamd — geleid — vernieuwd — geschapen — gekliefd — gekloven.

ANTWOORD. Deze deelwoorden zijn van de werkwoorden: stelen, drinken, wezen of zijn,

Schrijf de onderwerpen, voorwerpen en bepalingen dezer zinnen, zooveel mogelijk, in het meervoud.

De doodgraver dolf den grafkuil. De hond beet den knaap in de hand. Hij sneed zich in den vinger. De sperwer greep het arme sijsje. Hij las den brief met luider stem. Het vogeltje sprong en zong. De arend greep de duif en vrat haar op. Deze oude man dreef den ezel voort. De tijger zwerft in deze wildernis. Hij mat de diepte met het oog. Deze dame reed te paard. De haai zwom langs de kust. Ik vergat mijne belofte. Hij gaf ons zijn woord. De rups vrat van het koolblad. Deze heer wees hem den weg. Die vrouw wees haar het huis des dokters. Een oud kasteel lag op den berg. De herder schoor zijn schaaap. De koopman woog het varken. De schipper heesch het zeil. De reiziger zwierf door de eenzame wildernis.

Bezig in volzinnen:

scherp luisteren — vriendelijk groeten — valsch zingen — hard werken — ijverig leeren — langzaam groeien — gebrekkig spreken — rustig slapen — streng straffen — schoorvoetend gaan.

VOORBEELD. Een jongen, die kwaad heeft bedreven, gaat schoorvoetend, als hij geroepen wordt om rekenschap te geven.

STERKE VERVOEGING.

Ziehier zinnen, waarvan het onderwerp de eerste persoon is.

Ik vond het spreekwennest. Ik zond hem eenen brief. Ik won den prijs. Ik wond mijn horloge op. Ik dolf eenen kuil. Ik gleed van den kant in het water. Ik bid elken dag tot God. Ik begon aan mijn werk. Ik glijd gaarne over het ijs. Ik wiesch mijne handen. Ik bond eene vlag aan den stok. Ik kwam te laat in de school. Ik brak mijne lei. Ik trad hem op den voet. Ik lag nog te bed. Ik was reeds op reis. Ik leed veel pijn. Ik sneed het touw door. Ik bood vader een geschenk aan. Ik hield den bok bij de horens vast.

OPGAVE.

1. Bezig nu in elken zin het voornaamwoord gij als onderwerp.

VOORBEELD. Gij vindt het spreekwennest. Gij zondt hem

2. Schrijf al de zinnen in den vragenden vorm, en bezig het voornaamwoord hij als onderwerp.

VOORBEELD. Vond hij het spreekwennest? Zond hij hem eenen brief? Won hij den prijs?

3. Bezig in elken zin het werkwoord hebben of zijn.

VOORBEELD. Ik heb het spreekwennest gevonden. Ik heb hem eenen brief gezonden. Ik

Onderstreep de verleden deelwoorden.

41.

Bezig elk der volgende werkwoorden in eenen kleinen zin en zorg, dat in elken zin een VOORWERP (in den 4^{en} of 3^{en} naamval) en één of meer BEPALINGEN voorkomen.

snijden — plukken — wieden — zenden — leiden — grijpen — teekenen — weigeren — ontzeggen — melden — schenken — be-
nijden — ontstelen — verkondigen — toestaan.

VOORBEELD. In den oogsttijd snijdt de tuinman de rijpe druiventrossen van den wijnstok af.

42.

VERVOEGING.

Ziehier werkwoorden, die men op twee wijzen kan uitspreken. Het streepje (klemtoonteekeu) wijst aan, waar de klem moet vallen. Lees ze naast elkaar op.

a.	1. on'dergaan.		b.	ondergaan'.
	2. door'snijden.			doorsnij'den.
	3. door'werken.			doorwer'ken.
	4. mis'doen.			misdoen'.
	5. on'derhouden.			onderhou'den.
	6. o'verwegen.			overwe'gen.
	7. o'verkomen.			overko'men,
	8. om'hangen.			omhan'gen.

OPGAVE. 1)

Vul nu op verstandige wijze met één van de vormen dezer werkwoorden aan:

1. a. De zon De maan is reeds
b. De knaap zijne straf. Heeft hij zijne straf ?
2. a. De moeder de boterhammen De jongen heeft het touw
b. De rivieren ons land. Vele wateren hebben dit land
3. a. Jongen, gij moet Wees ijverig en !
De kunstenaar heeft den geheelen nacht
b. Dit brood is niet De bakker heeft het deeg niet
4. a. Dat hebt gij Hij wilde iets voordoen en *deed* het
b. Wie ongehoorzaam is, Zij hebben erg
5. a. *Houd* de tobbe , als het regent.
Gij hebt uw glas niet goed
b. God hemel en aarde. De vader zijn gezin.
6. a. Koopvrouw, gij hebt u vergist, *weeg* de waar nog eens
Ik heb ze reeds , mijnheer!
b. Mijn vader zal het plan nog eens Hij het gisteren en heeft het reeds lang

1) Het is alleszins gewenscht, deze opgave met de noodige zorg vooraf mondeling te behandelen.

7. a. Uw broeder pleegt elke week Hij is gisteren niet
 b. Welk ongeluk is u ... ? Dat ongeval mij gisteren.
8. a. Hij heeft zijnen mantel los Dezen doek moet gij losjes....
 b. Dit beeld is met vlaggendoek

43.

Te dicteeren.

De kameelen heeten de schepen der woestijn. In deze boomen scholen gisteren eene schaar meezen. Met houweelen en spaden dolf men eenen kuil in den harden grond. De sprinkhanen bedierven den oogst van de landlieden. De patrijzen waren tusschen de korenschooven gevlogen. De soldaten hadden zes uur geloopen en waren zeer vermoeid. Er zijn vijf groote zeeën, ook zijn er vijf werelddeelen. In de geschiedenis des vaderlands leest gij van zeer vele oorlogen. De konijnen, dassen, vossen en mollen hebben hunne holen. Wie noemt men huisgenooten, wie reisgenooten? Op de akkers zag men de vruchten bij hoopen; wij hopen, dat de oogst rijk zal zijn.

V R A A G.

1. Is er ook verschil tusschen:

hopen en hoopen, sloten en slooten, kolen en koolen, poten en pooten, koper en koper, horen en hooren?

2. Evenzoo tusschen:

weken en weeken, veren en veeren, wezen en weezen, rede en reede, helen en heelen?

44.

1. Zoek eens 12 bijvoeglijke nw., die met on- beginnen.

VOORBEELD. Onrijp, ongaar, ongehoorzaam,

2. Zoek ook 8 bijvoegl. nw., die op -loos eindigen.

VOORBEELD. Vaderloos, hopeloos,

3. Zoek nog 12 bijvoegl. nw., die op -baar uitgaan.

VOORBEELD. Dankbaar, vruchtbaar, eetbaar,

45.

WOORDENKEUS.

Kies één of meer werkwoorden bij elk dezer zelfst. nw.

1. Eene brug	11. Zijn geld
2. Eene misdaad	12. Zijne belofte
3. Eenen tuin	13. Eenen leerling
4. Een liedje	14. Goeden raad
5. Een slot	15. Den oogst
6. Eene wonde	16. Het onkruid
7. Het zeil	17. Eenen cirkel
8. Een beeld	18. Eene schilderij
9. Eene sloot	19. Een huis
10. Eenen muur	20. Een hoefijzer

VOORBEELD. 1. Eene brug slaan, bouwen.

11. Zijn geld verteren, verkwisten, sparen.

Bezig in volzinnen:

een vermolmde eik — eene kronkelende beek — een verscheurend dier — een vreemd verschijnsel — eene donkere schaduw — eene uitheemsche plant — een overvloedige oogst — een heilzaam geneesmiddel — een oorverdoovend geraas — een goed boek.

VOORBEELD. De stam van eenen vermolmden eik is veelal de woonplaats van allerlei gedierte.

WOORDENKEUS.

Vul op verstandige wijze aan:

1. Zoo duister als	11. Zoo eerlijk als
2. Zoo zwak als	12. Zoo trouw als
3. Zoo blank als	13. Zoo woest als
4. Zoo snel als	14. Zoo kostbaar als
5. Zoo hoog als	15. Zoo eenzaam als
6. Zoo rood als	16. Zoo valsch als
7. Zoo wit als	17. Zoo vlug als
8. Zoo blauw als	18. Zoo bloeddorstig als
9. Zoo traag als	19. Zoo zwaar als
10. Zoo schitterend als	20. Zoo ijverig als

VOORBEELD. 1. Zoo duister als de nacht. 11. Zoo eerlijk als goud.

Te dicteeren.

Lood is zwaarder dan water. Frankrijk is vruchtbaarder dan Rusland. De Waal is breeder dan de Rijn. De Schelde is de breedste onzer rivieren. De rijkste mensch is niet altijd de gelukkigste. Amsterdam is de grootste en rijkste stad van Nederland. Wollen kleederen zijn warmer dan linnen of katoenen kleederen. In dezen winkel verkoopt men tinnen bordjes, zilveren lepels, aarden en porseleinen schotels alsmede stalen en zilveren vorken. Hier ziet gij kristallen glazen, gouden en juweelen ringen en zilveren kettingen. Daar liggen kanten gordijnen alsmede zijden, garen en leeren handschoenen.

TEGENSTELLINGEN.

Wat is het tegengestelde?

1. Hij graaft den put.
2. Hij vertraagt zijnen pas.
3. De klok staat stil.
4. Het water wast.
5. De maan wast.
6. Hij begint zijn werk.
7. Spaarzaamheid maakt rijk.
8. Sommige spijzen slinken bij het koken.
9. De gierigheid is eene ondeugd.
10. Het bloempje kwijnde in onzen hof.
11. De voorraad verminderde met den dag.
12. Een prettig verhaal boeit den lezer.

VOORBEELD. 1. Hij dempt den put.

Bezig in nette volzinnen:

in eene bloeiende stad — op de kruinen der bergen — langs de hellingen der heuvels — tusschen de zware takken des eikebooms — in de ommetelijke woestijn — in de geschiedenis des vaderlands — door eenen langdurigen oorlog — te midden van stormen en gevaren — ten tijde van Karel den Grooten.

VOORBEELD. Het is zeer plezierig in eene bloeiende stad langs straten en pleinen te wandelen; allerwegen bespeurt men leven en beweging, welvaart en rijkdom.

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS, TE GRONINGEN.

A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 1 ^e deel: — Woorden en uitdrukkingen der Nederl. taal. 10 ^e druk f	1,25
A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 2 ^e deel: — Taal en Taalstudie.	6 ^e druk - 1,25
A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 3 ^e deel: — Taalgebruik en woordverklaring	7 ^e druk - 1,25
H. JACOBS en M. J. KOENEN, Nederl. Spraakkunst, ten dienste van studeerende onderwijzers, gebonden . .	- 3,00
M. J. KOENEN, Een kleine Sleutel. Toelichting bij 't gebruik van Practische Taalstudie I.	2 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Eerste Aanschouwelijk Taalonderwijs. Voorlooper van het Nieuwe Taalboek	5 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 1 ^e stukje	12 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 2 ^e stukje	12 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 3 ^e stukje	10 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalb., 4 ^e st. 1 ^e ged.	10 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalb., 4 ^e st. 2 ^e ged.	6 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 5 ^e stukje	8 ^e druk - 0,50
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 6 ^e stukje	4 ^e druk - 0,50
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 1 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 2 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 3 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 4 ^e stukje	3 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 5 ^e stukje	2 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, De kleine Steller, I, 1 ^e en 2 ^e trap . .	- 0,15
M. J. KOENEN, De kleine Steller, II, 3 ^e en 4 ^e trap . .	- 0,15
M. J. KOENEN, Beknopte Handleid. bij de Stel oefeningen	- 0,50
M. J. KOENEN, Zakwoordenb. der Nederl. Taal	10 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Keur uit Starings Gedichten	2 ^e druk - 1,00
M. J. KOENEN, Keur uit Bilderdijs Gedichten, 2 deelen à	- 1,25
M. J. KOENEN, Nederlandsche Spraakkunst	- 1,50
M. J. KOENEN, Kleine Nederlandsche Spraakkunst . .	- 0,50
M. J. KOENEN, Korte lessen d. Nederl. Spraakk. 2 ^e druk	- 0,60
M. J. KOENEN, Proefsteen voor 't examen	- 0,60
M. J. KOENEN, Ter herhaling	- 0,90
M. J. KOENEN, Practische Stijl leer, in lessen en oefeningen	- 1,00
M. J. KOENEN, De hoofdzaken der Nederl. Spraakkunst	- 0,35
M. J. KOENEN, Oefenschool der Spraakkunst	- 0,75
M. J. KOENEN, Grepen uit de Nederl. Spraakkunst . .	- 0,25
M. J. KOENEN en W. WESTENDORP, Voorber. Taalonderwijs	- 0,25